

MILJØOVERVÅKNINGSPROGRAM -STATUS OG TILSTANDSOVERVÅKING AV AUTOMATISK FREDETE ARKEOLOGISKE KULTURMINNER I UTVALGTE KOMMUNER

RAPPORT FRA REGISTRERINGER 2017

Sandnes kommune

MOV-ARK-RAPPORT NR. 5

Forord

På oppdrag fra Riksantikvaren har Sweco Norge AS foretatt kontrollregistreringer av automatisk fredete arkeologiske kulturminner i Sandnes kommune. Registreringene gjennomføres som del av miljøovervåkningsprogrammet *Status og tilstandsovervåkning av automatisk fredete kulturminner i utvalgte kommuner*. Miljøovervåkningsprogrammet gjelder arkeologiske kulturminner. Rapporten oppsummerer resultatene fra kontrollregistreringene i Sandnes kommune, utført våren 2017. Rapporten er nummer fem i en rekke på 10.

Arbeidet er utført av cand. philol. arkeologi Mona Mortensen, master i arkeologi Ann Katrine Birkeland og cand. polit. Tord Bakke. Cand. polit. Espen Drange har utarbeidet kartene. Nytt av året er at Riksantikvaren deltok på deler av registreringene. Vi hadde gleden av å ha med seniorrådgiver Atle Omland, arkeolog hos Riksantikvaren, som behandler saker i Sandnes kommune.

Vi takker for oppdraget!

Bergen, 18.06.2018

Mona Mortensen/ Ann Katrine Birkeland

Sammendrag

Sweco Norge har på oppdrag fra Riksantikvaren kontrollregistrert automatisk fredete arkeologiske kulturminner. Oppdraget innebærer å måle og beskrive tilstand og endringer for automatisk fredete arkeologiske kulturminner i et utvalg kommuner.

Vi skal kontrollere et representativt utvalg på minst 50 % av lokalitetene i kommunene. For Sandnes utgjorde utvalget 201 lokaliteter. Registreringene ble utført i tidsrommet 24. til 26. april 2017.

Overvåkingen skjer i regi av programmet «Status og tilstandsovervåking av automatisk fredete kulturminner i utvalgte kommuner». Programmet bygger på det tidligere miljøovervåkningsprogrammet «Fortidens minner i dagens landskap, Status for automatisk fredete kulturminner i utvalgte kommuner» som ble gjennomført på oppdrag fra Riksantikvaren mellom 2000 og 2014.

Kontrollregistreringen i 2017 utgjør et skille sammenlignet med tidligere kontrollregistreringer siden det er lokaliteter og ikke enkeltminner som nå registreres. Nytt utvalg gjør at registreringen representerer et brudd med tidsseriene fra 2005 og 2010.

Skifte i fokus fra enkeltminner til lokaliteter har effekter på resultatene fra registreringen. Vi har kunnet vurdere representativitet og geografisk spredning mer oppmerksomhet. Analysene fanger dermed opp tendenser som gjelder for hele kommunen. Samtidig gir kontrollregistreringer av lokaliteter andre utslag i statistikken. Lokaliteter kan gjerne bestå av flere enkeltminner. Det skal dermed generelt noe større tiltak/endringer til for å bruke kategoriene «tap» og «skade» på store lokaliteter.

Lokaliteter med tidligere registrert skade er blitt registrert som *uendret* i årets kontrollregistrering, gitt at skaden ikke er forverret siden siste registrering. Videre har vi tilfeller der ett av flere enkeltminner på en lokalitet tidligere er registrert som tapt, mens vi registrerer lokaliteten som *skadet*. Skadet er også brukt av oss i de tilfellene der en tidligere skade er ytterligere forverret. Ved sammenlikning av resulta-

tene som presenteres i denne rapporten med tidligere rapporter fra kommunen, er det derfor viktig å være bevisst på endringen i registreringsmåte.

Denne omgangen med kontrollregistreringer har i tillegg et mål om også å inkludere effekter av vern. Som ledd i dette, er planverket etter plan- og bygningsloven inkludert i undersøkelsene. Plan- og bygningsloven virker gjennom kommunenes planmessige arealdisponering. I planverket skal kommunen som planmyndighet avveie mellom vern og utbygging. Planformål er derfor en viktig faktor for å analysere bakgrunnsbildet for tilstandsendringer.

Av 201 undersøkte lokaliteter, ble 48 lokaliteter, 22 %, registrert med en eller annen form for tap eller skade. Trusselbildet i Sandnes er forbundet med menneskelig aktivitet. Jordbruk står for flest tap/skade med 29 %, tett fulgt av bygg- og anleggsvirksomhet som er årsak til en fjerdedel av tap/skade. Byggeaktiviteter og fritidsaktiviteter står samlet for en fjerdedel av tap/skade og de resterende årsakene; materialuttak, sammensatt skadeårsak, sikring og skogbruk er sjelden årsak til tap/skade i utvalget. Samtidig bidrar jordbruket til skjøtsel av landskap og kulturminner, og derigjennom også god bevaring.

Tap/skader forekommer hyppigst i tettbygde områder, fulgt av spredtbygde områder og landbruksområder. Videre er det en klar sammenheng mellom synlighet og skade. Ikke-synlige kulturminner er vesentlig mer utsatt for skade enn synlige.

Spesielt for Sandnes er at mer enn 80 % av kulturminnene i utvalget ligger innen hensynssone båndlegging etter lov om kulturminner. Dette er konsekvent gjort i gjeldende kommuneplan. Med en så utstrakt bruk av hensynssone er det ikke overraskende at svært mange av lokalitetene med tap/skade er regulert til hensynssonene – omtrent ni av ti tap/skade i utvalget er registrert på lokaliteter med hensynssone.

Alle bilder i rapporten er tatt av Sweco våren 2017.

Innhold

1	BAKGRUNN	6
2	OMRÅDET	7
3	METODE	8
3.1	TILSTANDSVURDERING	8
3.2	AUTOMATISK FREDETE ARKEOLOGISKE KULTURMINNER	8
3.3	ASKELOADEN	8
3.4	STEDFESTING I FELT	8
3.5	REGISTRERING.....	8
3.6	ÅRSAKER TIL TAP OG SKADE	8
3.7	TRUSSELBILDER	8
3.8	EFFEKTER AV VERN	9
3.9	REGISTRERINGSKATEGORIER	9
3.10	VERNEKATEGORIER - A, B OG C	11
3.11	UTVALG AV KULTURMINNER VED REGISTRERINGEN I 2017	12
3.12	REGISTRERING I FELT	13
4	TIDLIGERE REGISTRERINGER I SANDNES KOMMUNE	14
5	FUNN OG ANALYSER AV KONTROLLREGISTRERING 2017	15
5.1	TILSTANSENDRING	15
5.2	ÅRSAKER TIL TAP/SKADE	15
5.3	ALDER PÅ REGISTRERINGENE.....	17
5.4	SYNLIGHET	18
5.5	FORDELING AV ARTER KULTURMINNER	18
5.6	FORHOLDET MELLOM AREALKATEGORIER OG TAP/SKADE	21
5.7	GEOGRAFISK FORDELING AV TAP/SKADE	23
5.8	FORHOLDET MELLOM PLANSTATUS OG AUTOMATISK FREDETE KULTURMINNER.....	25
5.9	FORHOLD RUNDT VERNEKATEGORI	28
5.10	GJENNOMGANG AV KONTROLLERT TAP/SKADE ETTER DISPENSASJON	32
6	KONKLUSJON	33
6.1	TENDENSER I TRUSSELBILDET.....	33
6.2	EFFEKTER AV VERN	35
7	OVERSIKT OVER TAP	37
8	OVERSIKT OVER SKADE	40
9	OVERSIKT OVER SKJEMMING	45
10	TABELL OVER REGISTRERTE KULTURMINNELOKALITETER	50
11	KILDER	57
12	VEDLEGG	58

1 Bakgrunn

Sweco Norge har, på oppdrag fra Riksantikvaren, fått i oppgave å kontrollregistrere et representativt utvalg av automatisk fredete arkeologiske kulturminner. Registreringen er ledd i et nasjonalt miljøovervåkingsprogram med hensikt å fremskaffe data og kunnskap for å følge opp Nasjonalt mål 2.2, på kulturminnefeltet, jf. Stortingsmelding nr. 35 *Framtid med fotfeste* (2012-2013), der det heter at «*Et prioritert utvalg av automatisk fredete og andre arkeologiske kulturminner skal ha et ordinært vedlikeholdsnivå innen 2020.*»

Overvåkingen av de automatisk fredete arkeologiske kulturminnene skal gi Riksantikvaren grunnlag for å rapportere og styre i henhold til de nasjonale målene for kulturminneforvaltningen. Oppdraget innebærer å måle og beskrive tilstand og endringer for automatisk fredete arkeologiske kulturminner i et representativt utvalg kommuner. Gjennom analyser skal det blant annet identifiseres:

- Årsaker til tap og skade
- Trusselbilder
- Virkningen av ulike former for vern

Overvåkingen skjer i regi av programmet «*Status og tilstandsovervåking av automatisk fredete kulturminner i utvalgte kommuner*». Programmet bygger på det tidligere miljøovervåkingsprogrammet «*Fortidens minner i dagens landskap, Status for automatisk fredete kulturminner i utvalgte kommuner*» som ble gjennomført på oppdrag fra Riksantikvaren mellom 2000 og 2014. Målet med dette tidligere overvåkingsprogrammet var å få oversikt over utvikling av tap og skade blant arkeologiske kulturminner ved feltkontroll i 16 utvalgte kommuner.

Det nye programmet startet opp høsten 2015 og skal pågå fram til våren 2020. Utvalget av kommuner skal sikre kontinuitet med overvåkingsprogrammet som er avsluttet. I inneværende overvåkingsprogram skal tilstandskontrollen foregå i til sammen 9 av de 16 kommunene hvor slike kartlegginger har vært gjort tidligere. I tillegg skal det kontrolleres automatisk fredete arkeologiske kulturminner i én kommune hvor det nylig er gjennomført kontrollregistreringer av Buskerud fylkeskommune. I samråd med Riksantikvaren har Sweco valgt Modum kommune for dette formålet.

Følgende ti kommuner skal kontrollregistreres:

Tabell 1-1 Oversikt over kommuner som skal kontrollregistreres og i hvilket år.

Kommune	År
Tromsø	2015
Trondheim	2015
Kautokeino	2016
Fræna	2016
Sandnes	2017
Skjåk	2017
Bømlo	2018
Sortland	2018
Sarpsborg	2019
Modum	2019

Det nye overvåkingsprogrammet sikrer kontinuitet med det avsluttede overvåkingsprogrammet, men skiller seg fra dette på flere områder. I programmet skal *lokaliteter* registreres i motsetning til tidligere, da enkeltminner ble registrert. Det er dessuten lagt opp til geografisk og kulturminneartsmessig spredning for å sikre representativitet. Videre er det sett på lokalitetens vernekategori. Både lokaliteter det er gitt dispensasjon fra fredning for (A-kategori), lokaliteter med særlig vern eller tilrettelegging (B-kategori) og lokaliteter med normalt vern etter Lov om kulturminner (C-kategori) er representert i utvalget.

Alle grunnlagsdata hentes fra Riksantikvarens nasjonale database Askeladden.

Figur 1-1 Gravminne, Bråstein, ID: 213664.

2 Området

Sandnes kommune ligger innerst i Gandsfjorden, sør-øst for Stavanger og Sola. I utvalget av kommuner for kontrollregistreringene representerer kommunen Sør-Norge.

I nasjonalt referansesystem for landskap er kommunen delt mellom landskapsregion 18, *Heibygdene i Dalane og Jæren*, 19, *Jæren og Lista* og 22, *Midtre bygder på Vestlandet*. Hovedvekten av arealet er kategorisert som *Heibygdene i Dalane og Jæren* og er plassert i underregion 18.3 *Jæren fjellbygd* (jf. Puschmann 2005).

De tre landskapsregionene viser til variasjoner i kommunens landskapsformer som spenner fra kyst, svakt bølgete sletteland i lavlandet og mer kupert høglend. Hav, vann og vassdrag er markante element i landskapet med små og store vann, og elveløp. Lavlandet preges i stor grad av jordbruk der mellomstore og store gårder dominerer. Store deler av innmarken ligger i daldrag eller lune senkninger, med nydyrkingsjord i mer utpregede heiområder. Heilandskapet kan minne om høgfjell selv om høydene sjelden overstiger 200 moh. I åsene og heiene er det generelt lite bosetting, med unntak av nyere hytter og fritidshus. Hovedtyngden av bebyggelse og sentral infrastruktur ligger nede i dalbunnene. Sandnes sentrum er sterkt urbanisert og petroleumsaktiviteten i Nordsjøen har hatt stor innflytelse på byens økonomi og sysselsetting siden 1970-årene. Sandnes kommune regnes sammen med Stavanger som en av de fem største tettstedene i Norge.

Befolkning i Sandnes kommune var 75 747 per 1. kvartal 2017. Fremtidig befolkningsendring for kommunen viser vekst i antall innbyggere med et fremskrevet folketall på 93 701 innbyggere i 2030. Kommunen forventes å passere 100 000 innbyggere innen 2040. Totalt har kommunen et landareal på 304km² (Kilde: SSB 2017).

Særlig arealene langs Gandsfjorden og nordover har vært i endring de siste årene. Området er her preget av storby og tettsteder med boligfelt, næringsbygg, industri og offshorevirksomhet. De få gjenværende jordbruksarealene i disse områdene er under sterk press på grunn av urbanisering og vekst.

Figur 2-1 Gravminnet på Pålserje ligger med utsikt over det karakteristiske heilandskapet i Sandnes. ID: 5111

3 Metode

3.1 Tilstandsvurdering

Kontrollregistreringene er gjennomført etter Norsk Standard, NS 9450:2012, *Automatisk fredete, arkeologiske kulturminner og skipsfunn - Krav til registrering av tilstand*.

Målet med etableringen av en standard er å gi kulturminnemyndighetene en standardisert oversikt over omfanget og årsaker til tap og skade.

Tilstands- og årsaks-kategoriene er av overordnet karakter slik at kulturminneforvaltningen kan etterkomme sin rapporteringsplikt til de nasjonale resultatmålene. Registreringskriteriene brukes også til å oppdatere informasjon om tilstand i Riksantikvarens database, Askeladden.

Elektronisk registrerings skjema er brukt som verktøy i felten. Foto av registreringsobjektene og stedfesting er integrert i registreringsverktøyet.

3.2 Automatisk fredete arkeologiske kulturminner

Alle kulturminner fra oldtid og middelalder (inntil år 1537), inkludert en sikringszone på minimum 5 meter, er automatisk fredet i henhold til Lov om kulturminner. Fredningen medfører forbud mot alle typer inngrep (§3-4, 6). I begrepet automatisk fredete arkeologiske kulturminner er også samiske kulturminner. Det må søkes om dispensasjon fra fredningen før igangsetting av enhver type inngrep i disse lokalitetene (§8).

3.3 Askeladden

Askeladden er Riksantikvarens offisielle database over fredete kulturminner og kulturmiljø i Norge. Databasen inneholder data om kulturminner og kulturmiljøer som er fredet etter kulturminneloven, vernet etter plan- og bygningsloven, eller kulturminnefaglig vurdert som verneverdige. Et viktig formål med Askeladden er å ha oppdatert informasjon om tilstand for fredete kulturminner. Data fra Askeladden brukes aktivt i planlegging og i gjennomføring av overvåkingsprogrammet og Riksantikvaren legger inn resultatene fra registreringene slik at databasen er oppdatert når kontrollregistreringen er avsluttet.

3.4 Stedfesting i felt

Kun kulturminnelokaliteter med registrert geometri er inkludert i utvalget for kontrollregistrering. Kontrollregistreringene er utført med enkel GPS-navigering. Registreringene har ikke hatt som formål å kontrollere lokalitetenes stedfesting og geometri. Der det er avdekket tydelige avvik mellom registrerte koordinater og faktisk beliggenhet, blir avvikene rapportert til Riksantikvaren.

3.5 Registrering

Registreringsskjemaet er utarbeidet slik at registreringskategoriene for tilstand, eventuell årsak til endring og arealbruk velges fra de forhåndsdefinerte standardkategoriene. Skjemaet krever at alle felt er utfyllt, stedfesting er utført og minst ett foto er tatt.

3.6 Årsaker til tap og skade

Gjennom kontrollregistreringene skal vi se på årsaker til tap og skade. Primært gjøres dette ved å registrere lokalitetenes tilstand og årsak til eventuell tilstandsending. I tillegg registreres en del ytterligere informasjon om lokaliteten og landskapet den befinner seg i som analysevariabler. Metodikk er beskrevet mer inngående nedenfor.

3.7 Trusselbilder

Årsaker til tap og skade er aggregert og analysert, og benyttet til å peke på generelle tendenser:

- *Hvilke lokaliteter er mest utsatt for tap og skade*
- *Hvilke årsaker til tap og skade er fremtredende*
- *Er det er noen fellestrekk ved disse lokalitetene*

Figur 3-1 Registrering i felt, april 2017.

3.8 Effekter av vern

Årsaker til tap og skade, samt trusselbilder har vært i fokus ved tidligere kontrollregistreringer. Nytt i dette overvåkingsprogrammet er at vi òg skal se på virkning av ulike former for vern. Det er primært vern gjennom virkemidlene i plan- og bygningsloven som er behandlet. I tillegg er skjøtsel og skilting registrert som mulige tiltak som kan styrke vernet.

Når det gjelder plan- og bygningsloven er det hovedsakelig bruk av hensynssoner, eller tilsvarende bestemmelsesområder som utgjør virkemidlene for vern. Hensynssonene erstatter bruk av *spesialområde bevaring* fra tidligere planlov (pbl 1985). I vår registrering har vi ikke skilt mellom bruk av *spesialområde bevaring* og hensynssone bevaring kulturmiljø/-minne.

Hensynssonene som benyttes er enten hensynssone bevaring kulturmiljø/-minne, eller hensynssone båndlegging etter lov om kulturminner. Hensynssonene brukes på kommune- og reguleringsplan nivå. Generelt er det mer vanlig å benytte hensynssone bevaring kulturmiljø på kommuneplannivå, og båndleggingssone på reguleringsnivå.

I Sandnes kommune er de aller fleste lokaliteter som var kjent da kommuneplanen ble utarbeidet, regulert med formål hensynssone d) (SOSI-kode H_730) i kommuneplanen. Med dette formålet reguleres selve kulturminnet og en fem meters sikringssone rundt. Svært få av lokalitetene i Sandnes er gitt et vern i form av en hensynssone c) (SOSI-kode 570); Dette er en aktuell hensynssone når automatisk fredete kulturminner er en del av et større kulturmiljø, eller dersom en ønsker å angi en større hensynssone enn sikringssonen på fem meter som er et «må-krav» i henhold til kulturminneloven.

3.9 Registreringskategorier

3.9.1 Tilstand

Tilstanden på lokalitetene er i standarden registrert etter 11 kategorier (jf. kap. 11). I Sandnes kommune har følgende åtte kategorier vært relevant:

- Uendret
- Intakt
- Tapt, ulovlig fjernet
- Tapt, dispensasjon
- Skadet
- Skjemmet
- Ikke gjenfunnet

Gjennom første feltsesong så vi at de to kategoriene «intakt» og «uendret» kunne være praktisk vanskelig å skille basert på forklaringen i standarden. *Intakt* forklares i standarden med at «*kulturminnet er tilsynelatende urørt*». *Uendret* er forklart som at «*kulturminnet har ingen endring i tilstand siden siste registrering*». I forståelse med Riksantikvaren er det bestemt at «intakt» benyttes der kulturminne ikke er skadet, og det er første gang tilstand blir kontrollregistrert. Kategorien «uendret» benyttes på lokaliteter der tilstanden er vurdert som tilsynelatende uendret siden forrige kontrollregistrering.

Kategorien «Ikke gjenfunnet» har som regel sammenheng med gjengroing. Der vi har vurdert det dithen at gjengroing kan representere fare for tap, eller der gjengroing har gjort at det ikke har vært mulig å finne igjen en lokalitet som burde vært synlig, har vi benyttet kategorien «ikke gjenfunnet». Der det er overveiende sannsynlig at lokaliteten ligger uberørt under vegetasjon, er lokalitetene vurdert til «uendret/intakt». Lokalitetens art er derfor delvis avgjørende for om gjengroing er vurdert som skade og kategorien «ikke gjenfunnet» er brukt. Eksempelvis vil en lokalitet med art «funnsted», som per definisjon ikke er synlig, registreres som «uendret/intakt» selv om området er gjengrodd. Årsaken er fordi gjenfinning her er knyttet til stedet fremfor selve kulturminnet. Dyrkingsspor kan på den annen side være svært sårbare for gjengroing, noe som tilsier at kategorien «ikke gjenfunnet» bør vurderes brukt. Gjengroing har imidlertid ikke vært en relevant tilstandskategori i Sandnes kommune.

Lokaliteter som ved siste registrering ble registrert med skade, og som ved kontrollregistreringen i 2015 hadde samme skade, er registrert som «uendret».

3.9.2 Årsak

Årsak til forandring av tilstand er i standarden registrert etter 15 kategorier (jf. kap 11). I Sandnes har følgende ni kategorier vært relevant:

- Jordbruk
- Bygg- og anlegg, industri og veiutbygging
- Byggeaktiviteter
- Fritidsaktiviteter
- Materialuttak
- Sammensatt skadeårsak
- Skogbruk

I kategorien «Bygg- og anlegg, industri og veiutbygging» ligger utbygging av større infrastrukturanlegg. «Byggeaktiviteter» forstås som mindre omfattende byggetiltak som bolig, fritidsbebyggelse eller landbruksbygninger. I tabellene videre i rapporten er «Bygg- og anlegg, industri og veiutbygging» forkortet til «Bygg- og anleggsvirksomhet».

3.9.3 Arealkategori

Arealtypologi for lokalitetene er i standarden registrert etter fem kategorier. I Sandens kommune har samtlige kategorier vært relevant:

- Byområde/høy utnyttning
- Skog/utmark
- Spredtbygd/dyrket mark
- Fjell/ekstensiv arealutnyttning
- Tettbygd/utbyggingsområder

Arealkategoriene er nærmere detaljert ved 21 arealbrukskategorier, hvorav følgende 13 er benyttet i registreringen av Sandnes:

- Beitemark
- Boligområde
- Dyrket mark, åker (innmark)
- Gjengroingsområde
- Fjell/vidde/hei
- Hytteområde
- Grøntområde, offentlig areal
- Kirkegård
- Militært område
- Næring/industri/massetak
- Randvegetasjon
- Skog
- Skog . produktiv
- Strandsoner, elvebredd (innenfor 100 meter)
- Tun, hage

3.9.4 Planlagt arealbruk

I våre analyser er kommunenes planmessige arealdisponering et sentralt grunnlagsmateriale. Planlagt arealbruk sier noe om hvilken bruk som er påregnelig og ønsket for området. I planene skal det avveies mellom vern og utbygging. Ulike arealformål åpner

for ulike aktiviteter og tiltak i området. Planformål er derfor en viktig faktor for å analysere bakgrunnsbildet for tilstandsendringer og for å vurdere effekter av vern samt mulige trusselbilder.

Vi har dermed supplert kategoriene fra standarden med data for lokalitetenes planstatus. Vi har registrert om det foreligger kommunedelplan, område-regulering eller detaljregulering for lokalitetene. Vi har sett på hvilket arealformål det er lagt på området i kommuneplanen og eventuelle reguleringsplaner. I tillegg har vi registrert om det er benyttet hensynssoner og spesifikke vernebestemmelser. Registreringene er gjort på bakgrunn av tilgjengelig digitalt planarkiv fra kommunen.

Vi har basert oss på kommuneplan for Sandnes 2015 - 2030. Planen er relativt fersk og det er dermed usikkert i hvor stor grad den har preget arealdisponeringen i kommunen. Dette forholdet er ikke problematisert i våre videre analyser. Mellom inneværende og forrige kommuneplan fikk vi ny plan- og bygningslov. Den nye loven introduserte mellom annet hensynssoner som et nytt virkemiddel i arealforvaltningen. Dette er nedfelt i den gjeldende kommuneplanen gjennom båndlegging etter lov om kulturminner (punkt 2.5.2 i bestemmelser og retningslinjer).

I sentrumsområdet rundt Sandnes sentrum og i de sentrale områdene i kommunen er arealbruken også styrt mer i detalj gjennom reguleringsplaner.

En kommunedelplan for kulturminner og kulturmiljøer i Sandnes 2005-2017 ble vedtatt i bystyret 25. april 2006. Planen skulle være det viktigste styringsdokument for forvaltning av kommunens kulturminneverdier i kommende år. Hovedfokus i planen er lagt på kulturmiljøer og med særlig vekt på nyere tids kulturminner. For fornminner vises det til fylkeskommunens forvaltningsansvar, men det presiseres at ved all planlegging av offentlige og større private tiltak, plikter den ansvarlige å undersøke om tiltaket er i konflikt med automatisk fredete kulturminner. Dette gjøres ved å melde tiltaket til Rogaland fylkeskommune, jf. Undersøkelsesplikten etter kulturminnelovens §9.

3.10 Vernekategorier - A, B og C

Deler av oppdraget bak denne rapporten er å se på følgende kategorier av automatisk fredete arkeologiske kulturminner:

A) Automatisk fredete arkeologiske kulturminner som det er gitt dispensasjon for, enten som enkeltsak (§ 8 1. ledd) eller gjennom plan (§ 8 4. ledd). Dispensasjon betyr ikke nødvendigvis at kulturminnet går tapt, det kan også gjelde delvis ødeleggelse/nedbygging eller andre vilkår. I vårt utvalg vil denne kategorien omfatte fortsatt automatisk fredete arkeologiske lokaliteter der

- Det ikke er endret status i Askeladden etter utgravning/dispensasjon
- Det er gitt dispensasjon for deler av lokaliteten
- Det er gitt dispensasjon, men ikke utført utgravning enda
- Det er gitt dispensasjon for utilbørlig skjemming, men selve lokaliteten er ikke skadet

B) Automatisk fredete arkeologiske kulturminner som er gitt et bevisst vern gjennom regulering til spesialområde bevaring, hensynssone D bevaring kulturmiljø/-minne, områdefredninger etter kml § 19 eller gjennom skilting og skjøtsel og lignende.

C) Automatisk fredete arkeologiske kulturminner som ikke er gitt et særskilt vern ut over den automatiske fredningen.

Med delvis unntak av kategori A, er bestemmelse av kategori noe som gjøres som del av kontrollregistreringen. Utvalget av kulturminner i kategori A er basert på innhentet informasjon fra Riksantikvaren om dispensasjonssaker og registrering av planstatus for lokaliteten. Vårt utvalg av A-kategorier vil derfor være underrepresentert i forhold til det totale antall lokaliteter det er gitt dispensasjon for i en kommune. Utvalget innen denne kategorien er dermed heller ikke representativ på samme måte som utvalgene innen kategori B og C, men er tatt med for å følge opp og dokumentere forløpet og historikken til lokaliteter det gis dispensasjon til. Kategori B registreres ved gjennomgang av planstatus med hensynssoner og bestemmelsesområder, eller registrering i felt av tilrettelegging rundt kulturminnet. De resterende kulturminnene er plassert i kategori C.

Informasjon om lokaliteter med automatisk fredete arkeologiske kulturminner med dispensasjon fra fredning (A-kategori) er innhentet fra Riksantikvaren. Informasjon om lokaliteter som gitt et bevisst vern (B-kategori) er hentet fra fylkeskommunale, regionale og lokale planer. De øvrige kontrollregistrerte lokalitetene er hentet ut fra data i Askeladden (C-kategori).

I Sandnes er bortimot 80 % av lokalitetene i B-kategorien. De resterende lokalitetene fordeler seg relativt jevnt mellom A og C-kategoriene.

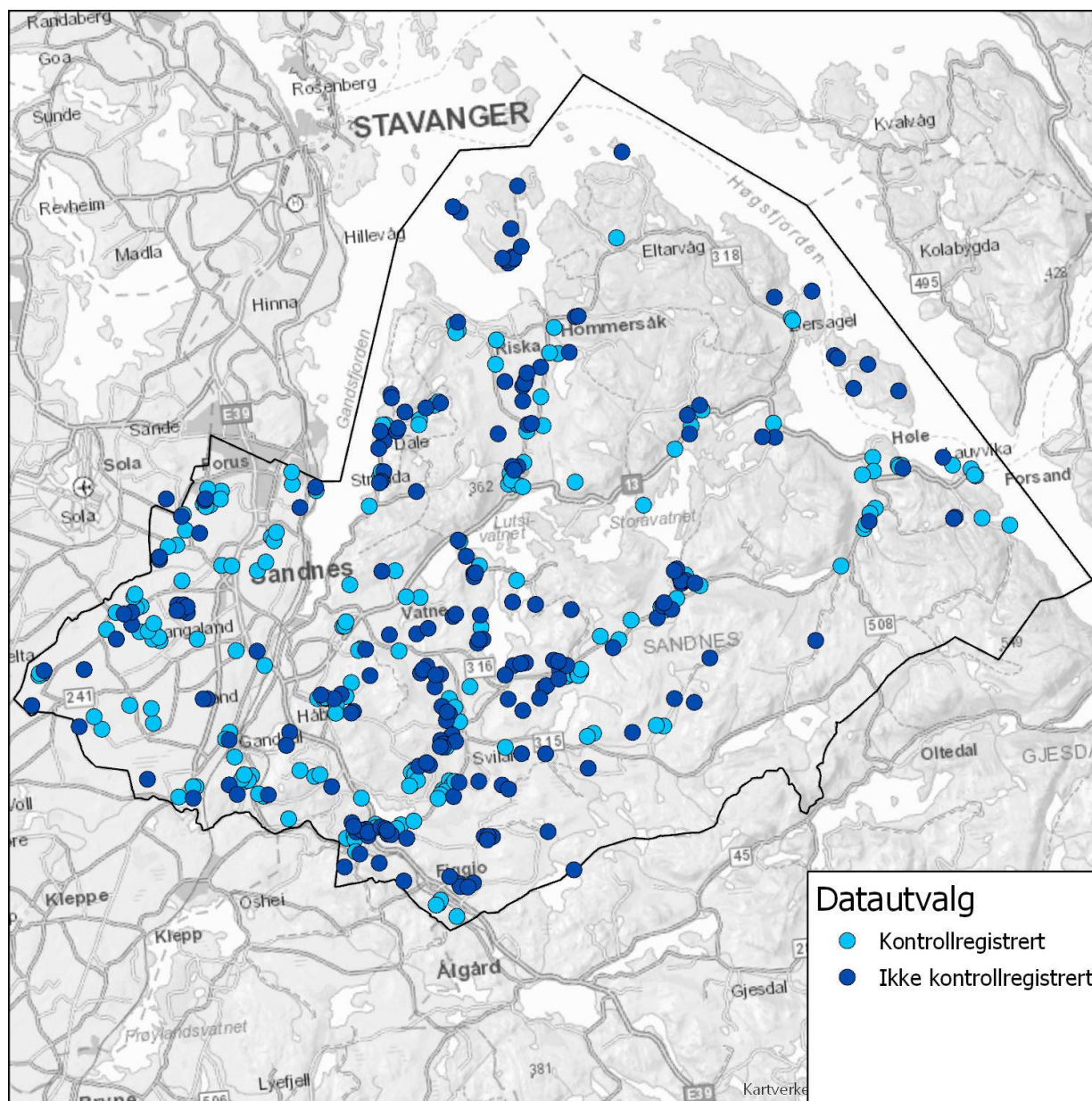
Figur 3-2 Gravminnet på Nunberje ligger i fornminneløypa i Melshei. Regulering i kommuneplan med H730 gir vernekategori B for denne lokaliteten. ID: 24744

3.11 Utvalg av kulturminner ved registrering i 2017

Vi skal kontrollere et representativt utvalg på minst 50 % av de automatisk fredete arkeologiske kulturminnelokalitetene i kommunen. Det er bare automatisk fredete arkeologiske lokaliteter som er registrert med geometri som danner grunnlaget for utvalget. Antallet lokaliteter er basert på beregning

fra Riksantikvaren. For Sandnes utgjorde dette 416 lokaliteter. Utvalget vårt er på 201 lokaliteter.

Da programmet startet opp i 2015 var det registrert 394 fredete lokaliteter i Sandnes kommune, og 201 lokaliteter ville vært over 50 % av totalt antall lokaliteter. Nå, i 2017, er det registrert ytterligere 22 lokaliteter, som gjør at utvalget er noe under 50 % av de totale antallet registrerte automatisk fredete lokaliteter. Utvalget er likevel vurdert til å være i henhold til bestillingen fra Riksantikvaren.

Figur 3-3 Kartet viser geografisk spredning av det totale antallet (mørkeblå prikker) og de utvalgte automatisk fredete kulturminnene (lyseblå prikker) i Sandnes kommune, basert på Askeladden.

3.11.1 Arter kulturminne

Utvalgte lokaliteter skal representere de fleste arter av kulturminner i kommunen. Vi har tilstrebet en jevnest mulig fordeling av arter kulturminner, men justert for statistisk representativitet for ikke å få store skjevutslag. Noen av artene kulturminner er sterkt overrepresentert innen kommunen og vi har derfor redusert utvalget av noen av de hyppigst forekommende artene. I utvalget har vi også gjort en geografisk utvelgelse for å oppnå best mulig spredning av kulturminneartene i kommunen.

I Sandnes utgjør artene *gravminne* og *gravfelt* til sammen de desidert hyppigst forekommende kulturminneartene. *Gravminner* utgjør nesten 30 % og *gravfelt* ca. 15 % av alle kulturminnene. *Gravminner* er mer enn halvert, men typen minner kan sies å være representert under *gravfelt* også. *Bosetnings- og aktivitetssområde* samt *rydningsrøyslokalitet* utmerker seg også ved å utgjøre omtrent samme andel per art med ca. 14-15 % av det totale utvalget.

Tabell 3-1 Oversikt over antall lokaliteter fordelt på kulturminneart i Sandnes kommune.

Kulturminnearter	Alle	Utvalg
Annen marin lokalitet	1	
Bautasteinslokalitet	1	1
Bergkunst	1	1
Bosetning-aktivitetssområde	62	28
Båtstø-anlegg	1	1
Dyrkingsspor	5	5
Fangstlokalitet	1	1
Forsvarsanlegg	4	3
Funnsted	2	1
Gjerde/innhegning	4	3
Gravfelt	68	30
Gravminne	139	60
Gårdsanlegg	27	17
Kokegroplokalitet	4	4
Kullfremstillingsanlegg	2	2
Rydningsrøyslokalitet	67	30
Røysfelt	14	7
Utmarkskulturminner	12	6
Veganlegg	1	1
Totalsum	416	201

3.11.2 Geografisk fordeling

Vi har ved utvalget lagt vekt på å dekke alle lokalitetsområdetyper i kommunen, med en tilstrebet jevn fordeling mellom kystområder, jordbruksområ-

der, utmarks-/skogsområder samt sentrale/tettstedsnære deler. I forbindelse med at formålet er å vurdere effekter av vern og trusselbilder, et det inkludert en større andel kulturminner som ligger i tilknytning til områder med bosetning og annen permanent aktivitet. Kartet i Figur 3-3 viser total populasjon og vårt utvalg.

3.11.3 Synlige kontra ikke-synlige kulturminner

I tråd med intensjonene i overvåkingsprogrammet har vi ved utvelgelse av et representativt utvalg kulturminner, også tilstrebet en jevnest mulig fordeling av synlige og ikke-synlige kulturminner. Synlighet er en egen kategori i Askeladden, men representerer synlighet på en annen måte enn det som er tjenlig for vurdering av årsaker til skade. Basert på hvilke arter kulturminner som er representert i kommunen, har vi derfor foretatt en skjønnsmessig kategorisering av synlige og ikke-synlige kulturminner. Erfaringen etter å ha registrert fire kommuner viser at synlighet er utfordrende å bestemme ved utvelgelsen. Vi har likevel valgt å fastholde variabelen, samt registrere synlighet i registreringskjemaet. Ved registrering av «synlig» «ikke-synlig», har vi tolket «synlig» som *mulig å skille i terrenget uten veldig spesialisert kunnskap*. Grunnen til dette er at dersom synlighet skal være en forklaringsfaktor knyttet til tap og skade, er det mest relevant dersom lokaliteten er mulig å «se» for en legperson. Av utvalget ble to tredjedeler av lokalitetene kategorisert som synlige ved registrering.

3.12 Registrering i felt

Registreringene ble varslet i lokalpresse og utført i tidsrommet 24.-26. april 2017. Registreringsperioden ble lagt til en tid på året da det var relativt lav bakkevegetasjon og lite løv på trær. Dette var et gunstig tidspunkt og har resultert i at feilkilder knyttet til gjenfinningsgrad er redusert. Det ble brukt til sammen omtrent 9 dagsverk på feltarbeidet. De to første dagene deltok også Atle Omland fra Riksantikvaren.

4 Tidligere registreringer i Sandnes kommune

De første systematiske registreringene av automatisk fredete kulturminner i Sandnes kommune ble utført på 1960-tallet. De fleste kulturminnene registrert var gravminner i form av gravhauger og gravrøyser samt bosetningsspor i form av hustufter, rydningsrøyser og stakketufter.

Figur 4-1 Gravminne på Osaland ble registrert i 1960 i forbindelse med økonomisk kartverk. ID: 64783

Registreringene ble senere utgangspunktet for kulturminneregistreringen utført i forbindelse med revideringen av Økonomisk kartverk (ØK) i 1990.

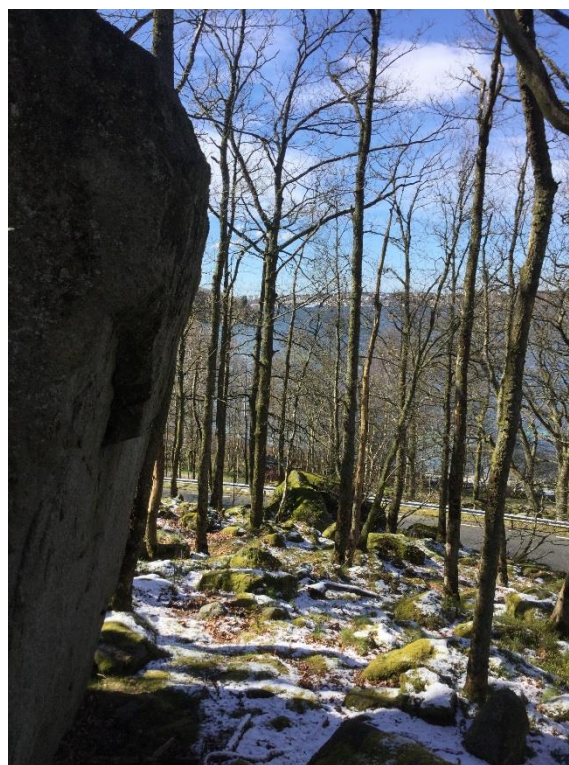
Tolv år senere, i 2002, ble det gjennomført en kontrollregistrering av kulturminner basert på observasjoner og beskrivelser fra 1990-registreringen. I alt 2 853 registrerte kulturminner i kommunen ble kontrollert. Prosjektet har inngått i Riksantikvarens miljøovervåkningsvirksomhet fra 2001 med formål å skaffe en oversikt over utviklingen med tanke på tap og skade av kulturminner og årsakene til dette.

I 2007 ble totalt 431 av 2002-registreringene kontrollert og nøyaktig innmålt på kart. De fleste av disse var av typen gravminner og bosetningsspor. Grunnen til at kun noen hundre av kulturminnene

ble oppsøkt i 2002 var av økonomiske årsaker. Resultatet viste at de siste fem årene var totalt fire fornminner fjernet og 55 ble påført en form for skade. Av disse var det flere som ble registrert skadet allerede i 2002.

I 2012 ble de gjenværende 427 kulturminner fra 2007-registreringen kontrollert for tredje gang. Resultatene viste at ytterligere 40 fornminner var utsatt for skade og ett var tapt siden forrige registrering. Totalt ni enkeltminner ble ikke gjenfunnet. Av disse anses fem som tapt ettersom det har foregått bruksendringer i områdene siden 1990.

Omtrent 60% av fornminnene i 2012-registreringen lå i områder benyttet til beite og jordbruksaktivitet og var den virksomheten som forårsaker størst skade på fornminnene. I tillegg var husbygging og erosjon på skadede kulturminner en del av trusselbildet for kulturminner i Sandnes kommune.

Figur 4-2 Bosetnings- og aktivitetsområde med heller i Holmavika var skadet ved tidligere kontrollregistrering. Lokaliteten fikk tilstand uendret ved årets registrering. ID: 142268

5 Funn og analyser av kontrollregistrering 2017

Når vi presenterer funnene fra kontrollregistreringen er analysene delt inn i tematiske underkapitler. Vi legger opp til først å presentere resultatet med hensyn til tilstandsending og årsaker til eventuell tap/skade. Deretter ser vi på sammenhenger med øvrige variabler som arealbruk, synlighet, art, planformål, etc. Hovedkonklusjonene hva gjelder trusselbilder og effekter av vernetiltak blir trukket opp i det påfølgende konkluderende kapitlet.

Kontrollregistreringen i 2017 utgjør et skille sammenlignet med tidligere registreringer for Sandnes kommune. I følge det nye overvåkingsprogrammet er det lokaliteter og ikke enkeltminner som skal kontrollregistreres.

Fordelen med å skifte fokus til lokaliteter er at vi har kunnet vurdere representativitet og geografisk spredning mer oppmerksomhet. Analysene vil dermed kunne fange opp tendenser som gjelder for hele kommunen, ikke bare et begrenset område.

Skifte i fokus fra enkeltminner til lokaliteter har noen effekter på resultatene fra registreringen. Kontrollregistreringer av lokaliteter gir andre utslag i statistikken. I lokaliteter med flere enkeltminner, og aktivitet som har ført til eksempelvis nedbygging og tap av ett enkeltminne, har vi valgt å kategorisere tilstanden som «skadet» i og med at lokaliteten som helhet ikke er tapt. Generelt er det noe større tiltak/endinger som skal til for å bruke kategoriene «tap» og «skade» på store lokaliteter, enn på mindre lokaliteter med ett eller få enkeltminner.

Riksantikvaren har vurdert eksisterende tilstandsgrad for lokalitetene basert på registrert tilstand på enkeltminnene ved tidligere kontrollregistreringer. Vi har forholdt oss til disse vurderingene når vi har vurdert eventuell endring i tilstand.

Der lokalitetene tidligere har vært klassifisert som ikke gjenfunnet, har vi vurdert tilstand som uendret dersom ikke lokalitetene er bevisst ryddet eller forbedret.

Dersom en lokalitet med tidligere registrert skade tydelig er forverret, har vi benyttet «skade» som nåværende tilstand.

5.1 Tilstandsending

Å registrere tilstandsending er hovedformålet med kontrollregistreringene og det er også det som danner grunnlag for alle de påfølgende analysene. Av

201 undersøkte lokaliteter, ble 88 registrert som uendret - altså med samme status som forrige kontrollregistrering. 65 ble registrert som intakt - altså uten skade og ikke kontrollregistrert tidligere. Det vil si at av vårt totale antall lokaliteter, har 76 %, eller tre fjerdedeler, en tilfredsstillende tilstand uten spor av tap, skade eller skjemming.

Til sammen 48 lokaliteter, noe som utgjør 24 % av utvalget, ble registrert med en eller annen form for tap/skade/skjemming, fordelt som i Tabell 5-1. Blant disse er det flest tilfeller av skading og skjemming.

Vi har ikke registrert noen tilfeller med tilstand ikke gjenfunnet eller som er forbedret.

Tabell 5-1 Tilstandsending i antall og i prosent.

Tilstandsending	Antall	Prosent
Intakt	67	33 %
Skade	20	10 %
Skjemmet	16	8 %
Tapt dispensasjon	4	2 %
Tapt ulovlig	4	2 %
Uendret	90	45 %
Totalsum	201	100 %

I de videre analysene ser vi at det totale antallet for de ulike tap og skade kategoriene ofte er for lavt til å gjøre statistiske analyser. I flere tilfeller ser vi det derfor som tjenlig å slå sammen alle kategoriene for tap og skade for analytiske formål. Når vi refererer til den generelle kategorien «tap/skade», menes det alle lokaliteter som er tapt, skadet eller skjemmet. Der vi ønsker å trekke spesielt frem enkelte tap/skade kategorier, er de referert til ved full kategoriittel: «skadet», «skjemmet», «tapt-ulovlig fjernet» eller «tapt – dispensasjon».

Vi har også i de fleste tilfeller slått sammen kategoriene «intakt» og «uendret» da begge refererer til lokaliteter som er uskadet siden forrige registrering.

5.2 Årsaker til tap/skade

Om vi ser på årsakene til tap/skade, fordeler de seg som vist i Tabell 5-2. *Jordbruk* er den hyppigste årsaken til tap/skade, tett fulgt av *bygg- og anleggsvirksomhet*. Disse forårsaker sammen over halvparten av alle tap/skader i Sandnes. *Byggeaktiviteter* og *fritidsaktiviteter* er også årsak til en del tap/skader, sammen med *sammensatte skadeårsaker*. De siste 10 % fordeler seg på tre mindre kategorier. Det er

interessant å merke seg at verken *gjengroing* eller *naturprosesser* er registrert som årsak til tap eller skade i kommunen.

Tabell 5-2 Årsak til tap/skade i antall og i prosent.

Årsak tap/ skade	Antall	Prosent
Bygg- og anleggsvirksomhet	12	27 %
Byggeaktiviteter	6	14 %
Fritidsaktiviteter	6	14 %
Jordbruk	10	23 %
Materialuttak	1	2 %
Sammensatt skadeårsak	5	11 %
Sikring	1	2 %
Skogbruk	3	7 %
Totalsum	44	100 %

Ser vi nærmere på årsaker til tap/skade innen de ulike kategoriene, vises de samme tendensene. Skader er tydelig dominert av *jordbruk* og *bygg- og anleggsvirksomhet*. Av de skadete lokalitetene er det en som er registrert med *sammensatt skadeårsak*. Lokaliteten (ID 65932) er dels ødelagt av en veg og dels av beite.

Når det gjelder det kontrollerte tapet; tap som skjer etter dispensasjon fra vernet, er de fire tilfellene likt fordelt mellom *bygg- og anleggsvirksomhet* og *jordbruk*.

Blant lokalitetene utsatt for skjemming er *fritidsaktiviteter* og *bygg- og anleggsvirksomhet* hyppigst forekommende, deretter fulgt av *sammensatt skadeårsak*. En av lokalitetene (ID 5119) med sammensatt skadeårsak tilhører vernekategori A. Vi ser videre at det er et tilfelle der *sikring* er årsak til at lokaliteten er skjemet (ID 61017).

Figur 5-1 Rydningsrøyslokalitet på Selvik er registrert som skjemet på grunn av sammensatt skadeårsak (utvidet veg, master og planering i lokaliteten). ID: 5119.

Tabell 5-3 Årsak til tap/skade ut fra tilstandskategori.

Tilstand etter arealkategori	Antall	Prosent
Skade	20	45 %
Bygg- og anleggsvirksomhet	4	20 %
Byggeaktiviteter	3	15 %
Fritidsaktiviteter	1	5 %
Jordbruk	8	40 %
Materialuttak	1	5 %
Sammensatt skadeårsak	2	10 %
Skogbruk	1	5 %
Skjemmet	16	36 %
Bygg- og anleggsvirksomhet	4	25 %
Byggeaktiviteter	1	6 %
Fritidsaktiviteter	5	31 %
Sammensatt skadeårsak	3	19 %
Sikring	1	6 %
Skogbruk	2	13 %
Tapt dispensasjon	4	9 %
Bygg- og anleggsvirksomhet	2	50 %
Jordbruk	2	50 %
Tapt ulovlig	4	9 %
Bygg- og anleggsvirksomhet	2	50 %
Byggeaktiviteter	2	50 %
Totalsum	44	100 %

5.3 Alder på registreringene

Ved at man i denne runden med kontrollregistreringer har skiftet fokus fra enkeltminner til lokaliteter, har vi et annet utvalg enn de tidligere kontrollregistreringene. Det betyr at vi ikke har en ensartet gruppe objekter når det gjelder tidspunkt for forrige registrering. Vi har derfor sett på forskjeller i grad av tap/skade etter når lokalitetene sist ble registrert.

Figur 5-2 Rydningsrøyslokalitet på Sviland, sist registrert 1990; synlig og intakt. ID: 5149.

Tabell 5-4 Lokaliteter etter siste registreringsår og fordeling av tap/skade, spesifisert for ukontrollert tap/skade.

Årstall	Antall total	Prosent total	Andel tap/skade	Andel ukontrollert tap/skade
1900-65	14	7 %	13 %	15 %
1989-99	123	61 %	68 %	75 %
2000-08	8	4 %	2 %	2,5 %
2010-17	56	28 %	17 %	7,5 %
Total	201	100 %	100 %	100 %

For å sammenligne tallene har vi delt registreringene inn i tidsbolker. Vi ser at det er en viss overrepresentasjon av tap/skade for de aller eldste lokalitetene og de som sist ble registrert i ØK-

registreringene på 1990-tallet. For de øvrige perioder er det en tilsvarende underrepresentasjon av tap/skade.

Normalt skulle man ventet at tap/skadeandelen ble høyere jo eldre sist registrering er, med begrunnelsen at jo lengre det er siden sist registrering, jo mer tid har det vært for tap/skade å oppstå. Således er det som forventet med en overrepresentasjon av tap/skade blant de eldste lokalitetene.

Det er en betydelig større andel tap/skade blant lokalitetene registrert på 1990-tallet enn for andre perioder. Tendensen kan skyldes at den første store systematiske registreringen i Sandnes foregikk i forbindelse med registreringer til økonomisk kartverk i 1990. Vi har også trukket vekk kategori-A lokalitetene, altså der det er gitt dispensasjon til tiltak, for å se hvilke utslag dette gir. Med disse lokalitetene ute, synker tap/skadeandelen noe for den yngste gruppen, men øker for perioden 1989-1999. Tallmaterialet er imidlertid såpass lite at det er vanskelig å forklare dette.

Vi har også sett på tap/skade på de lokalitetene i utvalget som var inkludert i tidligere kontrollregistreringer. Her ser vi at fordelingen mellom de to gruppene tidligere kontrollregistrert og ikke-kontrollregistrert er relativt likt fordelt med henholdsvis 52 % og 48 %. Under 10 % av lokalitetene som enten var uendret eller registrert som intakt ved tidligere kontrollregistreringer, har fått endret tilstand ved vår registrering i 2017. Det er altså en underrepresentasjon av tap/skade for lokaliteter som er kontrollregistrert tidligere. En forklaring kan være at for lokalitetene som var med i tidligere kontrollregistrering, så er all skade som skjedde før 2012 allerede registrert. Det betyr at dersom det ikke er oppstått ny tap/skade etter dette, blir lokalitetene klassifisert som uendret. En annen potensiell medvirkende forklaring kan være at lokalitetene som jevnlig kontrollregistreres blir passet bedre på, og at dette i seg selv er med på å begrense tap/skade.

Tabell 5-5 Tap/skade etter om lokalitetene er tidligere kontrollregistrert.

Tap/skade etter tidligere kontrollregistrering	Antall	Prosent
Kontrollregistrert tidligere	23	52 %
Skade	9	39 %
Skjemmet	12	52 %
Tapt ulovlig	2	9 %
Ikke kontrollregistrert	21	48 %
Skade	11	52 %
Skjemmet	4	19 %
Tapt dispensasjon	4	19 %
Tapt ulovlig	2	10 %
Totalsum	44	100 %

5.4 Synlighet

Som ledd i registreringene har vi kategorisert lokalitetene som synlige eller ikke-synlige. Synlighet er kategorisert etter om kulturminnene er mulig å se i terrenget uten spesialisert kunnskap. Målsetningen har vært å vurdere om grad av synlighet påvirker faren for tap/skade. I og med at alle tapte kulturminner vil fremkomme som ikke-synlige under registrering, har vi testet synlighet relatert til skadete og skjemmete lokaliteter og utelatt de tapte lokalitetene. Av det totale utvalget er ca. 80 % synlige. 17 % av disse er utsatt for skade/skjemming. Blant de ikke-synlige lokalitetene er det registrert skade på 1/4 av lokalitetene.

Tabell 5-6 Skade/skjemming etter synlighet.

Skade/skjemming etter synlighet	Antall	Prosent
Ikke synlig Totalt	45	23 %
Skade	8	18 %
Skjemmet	3	7 %
Intakt/ uendret	34	76 %
Synlig Totalt	148	77 %
Skade	12	8 %
Skjemmet	13	9 %
Intakt/ uendret	123	83 %
Totalsum	193	100 %

Tabell 5-6 viser en tendens til at det er noe flere prosentvis skade på ikke-synlige kulturminner. Sammenhengen blir derimot noe svekket av at det for lokaliteter som er skjemmet er en svak tendens til

at det er de synlige lokalitetene som er mest skjemmet. Skjemmet-kategorien er brukt både for å registrere inngrep som er gjort i sikringssonen og når lokaliteten er skjemmet av søppel og skrot, og om lokaliteten er synlig/ikke-synlig er trolig ikke årsaksavhengig for disse typene inngrep.

Totalt synes det uansett å være en tydelig tendens til vesentlig mindre skade på synlige lokaliteter i Sandnes.

5.5 Fordeling av arter kulturminner

Blant de registrerte lokalitetene er det en stor overvekt av bosetning-aktivitetsområder, gravminner, gravfelt og røysfelt. De øvrige ni artene utgjør sammenlagt bare 13 % av utvalget.

Tabell 5-7 Prosentvis fordeling av kulturminnearter. Se også Tabell 3-1.

Kulturminnearter	Antall	Prosent
Bautasteinslokalitet	1	0,5 %
Bergkunst	1	0,5 %
Bosetning-aktivitetsområde	28	14 %
Båtstø-anlegg	1	0,5 %
Dyrkingsspor	5	2 %
Fangstlokalitet	1	0,5 %
Forsvarsanlegg	3	1 %
Funnsted	1	0,5 %
Gjerde/innhegning	3	1 %
Gravfelt	30	15 %
Gravminne	60	30 %
Gårdsanlegg	17	8 %
Kokegroplokalitet	4	2 %
Kullfremstillingsanlegg	2	1 %
Rydningrøyslokalitet	30	15 %
Røysfelt	7	3 %
Utmarkskulturminner	6	3 %
Veganlegg	1	0,5 %
Totalsum	201	100 %

Om man ser fordeling kulturminne-art relatert til tap/skade på lokalitetene, presentert i Tabell 5-8, er mønsteret noenlunde likt, men med en tydelig overrepresentasjon av tap/skade på gravfelt og gårdsanlegg. I tillegg er bosetnings- og aktivitetsområder, gravminner relativt godt representert blant tap/skade. De øvrige artene som rydningrøyslokaliteter er underrepresentert med hensyn til tap/skade.

Tabell 5-8 Tap/skade/skjemming fordelt på kulturminne-art.

Tap/skade/skjemming etter art	Antall av Utvalg	Antall av Utvalg
Bosetning-aktivitetsområde	5	11 %
Dyrkingsspor	1	2 %
Funnsted	1	2 %
Gravfelt	10	23 %
Gravminne	14	32 %
Gårdsanlegg	6	14 %
Rydningrøyslokalitet	3	7 %
Utmarkskulturminner	4	9 %
Totalsum	44	100 %

Tabell 5-9 viser tap/skade årsaker for de fire største artene. Grunnen til å bare ta med fire arter er at det disse tallene er såpass store at det gir mening i å analysere dem.

Når det kommer til skadeårsakene ser vi at det er relativt lik fordeling av skadeårsak innen de tre artene bosetnings- og aktivitetsområde, gravfelt gravminne og gårdsanlegg. Blant disse er det en klar tendens til at *bygg- og anleggsvirksomhet*, *byggeaktivitet*, *fritidsaktiviteter* og *jordbruk* er hyppigste årsak. Artene gravminne og gravfelt blir i størst grad berørt av tap/skade.

For de fire artene forekommer to tredjedeler som tap/skade etter dispensasjon. Ni av disse ligger i spredtbygd/dyrket mark, den siste ligger i tettbygd/utbyggingsområde. Det viser en tendens til at det er stort utbyggingspress på disse arealene i Sandnes. At det her også er snakk om de hyppigst forekommende artene, kan indikere at det muligens også er lettere å få innvilget dispensasjon for tiltak her. Problemstillingen rundt dispensasjon er videre presentert og drøftet i avsnitt 5.9.

Tabell 5-9 Skadeårsak for de fire største artene.

Skadeårsak etter art	Antall	Prosent
Bosetning-aktivitetsområde	5	16 %
Bygg- og anleggsvirksomhet	1	20 %
Byggeaktiviteter	2	40 %
Fritidsaktiviteter	1	20 %
Sammensatt skadeårsak	1	20 %
Gravfelt	10	31 %
Bygg- og anleggsvirksomhet	2	20 %
Byggeaktiviteter	2	20 %
Fritidsaktiviteter	2	20 %
Jordbruk	3	30 %
Sikring	1	10 %
Gravminne	14	44 %
Bygg- og anleggsvirksomhet	4	29 %
Byggeaktiviteter	2	14 %
Fritidsaktiviteter	3	21 %
Sammensatt skadeårsak	3	21 %
Skogbruk	2	14 %
Rydningrøyslokalitet	3	9 %
Jordbruk	1	33 %
Sammensatt skadeårsak	1	33 %
Skogbruk	1	33 %
Totalsum	32	100 %

En forklaring på forskjellen i tap/skade-årsak kan være lokalitetenes beliggenhet i landskapet, det vil si hvilken kategori areal de ulike artene ligger i.

Tabell 5-10 viser hvordan de fire største kulturminneartene fordeler seg arealmessig.

Tallene viser at arten rydningsrøyslokalitetene skiller seg fra de tre andre. Mens bosetnings- og aktivitetssområder og alle typer graver/gravfelt er overrepresentert i spredtbygd/dyrket mark, er rydningsrøysene hovedsakelig lokalisert i skog/utmark.

Tabell 5-10 Fordeling av arter etter arealkategori.

Arealkategori etter arter	Antall	Prosent
Bosetning-aktivitetsområde	28	19 %
Skog/utmark	7	25 %
Spredtbygd/dyrket mark	15	54 %
Tettbygd/ utbyggingsområder	6	21 %
Gravfelt	30	20 %
Skog/utmark	12	40 %
Spredtbygd/dyrket mark	15	50 %
Tettbygd/ utbyggingsområder	3	10 %
Gravminne	60	41 %
Byområde/høy utnytting	2	3 %
Skog/utmark	21	35 %
Spredtbygd/dyrket mark	33	55 %
Tettbygd/ utbyggingsområder	4	7 %
Rydningrøyslokalitet	30	20 %
Byområde/høy utnytting	2	7 %
Skog/utmark	20	67 %
Spredtbygd/dyrket mark	7	23 %
Tettbygd/ utbyggingsområder	1	3 %
Totalsum	148	100 %

Figur 5-3 Utsikt fra bygdeborg på Storaberget. Lokaliteten er en av to i Sandnes som ligger i arealkategorien fjell/ekstensiv arealutnytting. ID: 14958.

5.6 Forholdet mellom arealkategorier og tap/skade

5.6.1 Arealkategori

Av de 201 kontrollregistrerte lokalitetene, ligger ca. 90 % i spredtbygd/dyrket mark og skog/utmark. Ca. en av ti ligger i tettbygde områder, mens svært få lokaliteter ligger i de mest naturpregete eller i de mest urbane områdene.

Tabell 5-11 Lokaliteter fordelt på arealkategori.

Fordeling på arealkategori	Antall	Prosent
Byområde/høy utnyttning	4	2 %
Fjell/ekstensiv arealutnyttning	2	1 %
Skog/utmark	86	43 %
Spredtbygd/dyrket mark	91	45 %
Tettbygd/utbyggingsområder	18	9 %
Totalsum	201	100 %

Hvis vi ser på fordelingen av tap/skade etter arealkategori i totale tall, foregår mest tap/skade i områder med spredt bebyggelse eller dyrket mark, fulgt av områder med skog og utmark. Kun en liten andel av tap/skade skjer i tettbygde områder.

Om vi ser tap/skade relativt til den totale fordelingen av lokaliteter blir bildet noe annerledes. Det er en klar underrepresentasjon av tap/skade i skog og utmark og fjell/ekstensiv arealutnyttning, og en tilsvarende overrepresentasjon i bebygde- og jordbruksområder. Med andre ord øker lokalitetenes sårbarhet jo mer urbant et område er. Det vil også kunne øke faren for at de utsettes for uønskede inngrep.

Tabell 5-12 Tap/skade/skjemmet fordelt på arealkategori.

Tap/skade/skjemmet etter arealkategori	Antall	Prosent
Byområde/høy utnyttning	2	5 %
Skog/utmark	9	20 %
Spredtbygd/dyrket mark	23	52 %
Tettbygd/utbyggingsområder	10	23 %
Totalsum	44	100 %

Det er interessant å merke seg at i overkant av 70 % av lokalitetene som ligger i arealkategorien spredtbygd og dyrket mark ikke har fått registrert tilstandsending. Dette er betydelig lavere enn skog og utmark, men betydelig høyere enn for tettbygd/utbyggingsområder. Her ligger andelen uten tilstandsending på like under 40 %. Typiske jordbruksområder medfører dermed nødvendigvis ikke så stor fare for tilstandsending, som en kunne forventet.

Tabell 5-13 Tilstand fordelt på arealkategori.

Tilstand etter arealkategori	Antall	Prosent
Byområde/høy utnyttning	4	2 %
Intakt	2	50 %
Skjemmet	2	50 %
Fjell/ekstensiv arealutnyttning	2	1 %
Intakt	1	50 %
Uendret	1	50 %
Skog/utmark	86	43 %
Intakt	34	39,5 %
Skade	5	6 %
Skjemmet	4	4,5 %
Uendret	43	50 %
Spredtbygd/dyrket mark	91	45 %
Intakt	27	29,5 %
Skade	15	16,5 %
Skjemmet	4	4,5 %
Tapt dispensasjon	3	3,5 %
Tapt ulovlig	4	4,5 %
Uendret	38	42 %
Tettbygd/utbyggingsområder	18	
Intakt	1	5,5 %
Skade	2	11 %
Skjemmet	6	33,5 %
Tapt dispensasjon	1	5,5 %
Tapt ulovlig	2	11 %
Uendret	6	33,5 %
Totalsum	201	100 %

5.6.2 Arealbruk

Det er en sterk sammenheng mellom arealkategori og arealbruk. Arealbruk er en noe mer finmasket inndeling som viser den faktiske bruken av arealene og deres beskaffenhet.

Kulturminnelokalitetene fordeler seg utover landskap med ulik arealbruk. Beitemark dominerer og mer enn en tredjedel av lokalitetene ligger innen

denne arealkategorien. Deretter følger dyrket mark/innmark med 16 %. Av de øvrige områdene er det randvegetasjon og skog som har flest lokaliteter, mens ca. 10 % av lokalitetene ligger i bebygde områder knyttet til bolig- og hytteområder, tun og hager.

Tabell 5-14 Kulturminnelokaliteter fordelt på områder etter arealbruk.

Arealbruk	Antall	Prosent
Beitemark	74	37 %
Boligområde	6	3 %
Dyrket mark/innmark	32	16 %
Fjell/vidde/hei	2	1 %
Grøntområde/offentlig areal	11	5,5 %
Hytteområde	2	1 %
Kirkegård	1	0,5 %
Militært område	3	1,5 %
Næring/industri/massetak	1	0,5 %
Randvegetasjon	25	12,5 %
Skog	22	11 %
Skog - produktivt hogstfelt	3	1,5 %
Strandsone/elvebredd	6	3 %
Tun/hage	13	6,5 %
Totalsum	201	100 %

Tap/skade skjer hyppigst på beitemark, 21 % av alle negative tilstandsendringer skjer her. På *dyrket mark/innmark* utgjør andelen tap/skade 19 %, altså ikke så langt unna. Sammenlignet med antall lokaliteter på de to arealbruks-kategoriene, er lokaliteter på dyrket mark mer utsatt for endring av tilstand enn på beitemark. Dyrket mark/innmark er altså overrepresentert når det gjelder tap/skade. Det samme gjelder *grøntområde/ offentlig areal* som utgjør 5,5 av det totale utvalget, og 14,5 % av tap/skade.

En overrepresentasjon av tap/skade er det også i områder klassifisert som *produktiv skog, tun/hage, næring/industri/massetak* samt *randvegetasjon*. Skog er tilsvarende underrepresentert. Tallene er imidlertid så små at de i seg selv gir lite grunnlag for videre analyse.

Tabell 5-15 Tap/skade fordelt på arealbruk.

Tap/skade/skjemming etter arealbruk	Antall	Prosent
Beitemark	9	20 %
Boligområde	6	14 %
Dyrket mark/innmark	7	16 %
Grøntområde/offentlig areal	6	14 %
Næring/industri/massetak	1	2 %
Randvegetasjon	5	11 %
Skog	3	7 %
Skog - produktivt hogstfelt	1	2 %
Strandsone/elvebredd	1	2 %
Tun/hage	5	11 %
Totalsum	44	100 %

Vi forventer en årsakssammenheng mellom tap/skade-årsak og arealbruk. På *beitemark* er årsaken overveiende jordbruk. Samme årsak gjelder de aller fleste tap/skader på *dyrket mark/innmark* og til sammen står jordbruksaktivitet for 40 % av tap/skade. Når det gjelder tap/skade i områder registrert som *grøntområde/offentlig areal* er det bygg- og anleggsvirksomhet og fritidsaktiviteter som hovedsakelig er årsaken til tilstandsendringen. For tap i områder med *randvegetasjon* er årsaken flersidig og uten noe påtakelig mønster.

Figur 5-4 Gravminne på Børskåda som ligger på et areal kategorisert som *grøntområde/offentlig areal* er skjemet av en discgolfplattform. ID:14986.

5.7 Geografisk fordeling av tap/skade

Sandnes kommune har dels har et åpent jordbrukslandskap mot vest og sørvest, store deler av kystlinjen langs Gandsfjorden preges av et urbant landskap med tettsted og tett bebyggelse, mens landskapet mot øst og sørøst er et jordbrukslandskap med et karakteristisk heipreg.

Når vi legger inn tilfeller av tap/skade på kartet i Figur 5-7, ser vi fordelingen av tap/skade i de ulike områdene i Sandnes.

Tilfellene av tap/skade ligger spredt, men stort sett utenfor tettstedsavgrensningen. Mesteparten av skade forekommer i jordbruksområder og det samme gjelder tap. Fordelingen av skjemmete lokaliteter er spredt, men antyder en tendens til at det ligger flere i tettbygde strøk eller like ved.

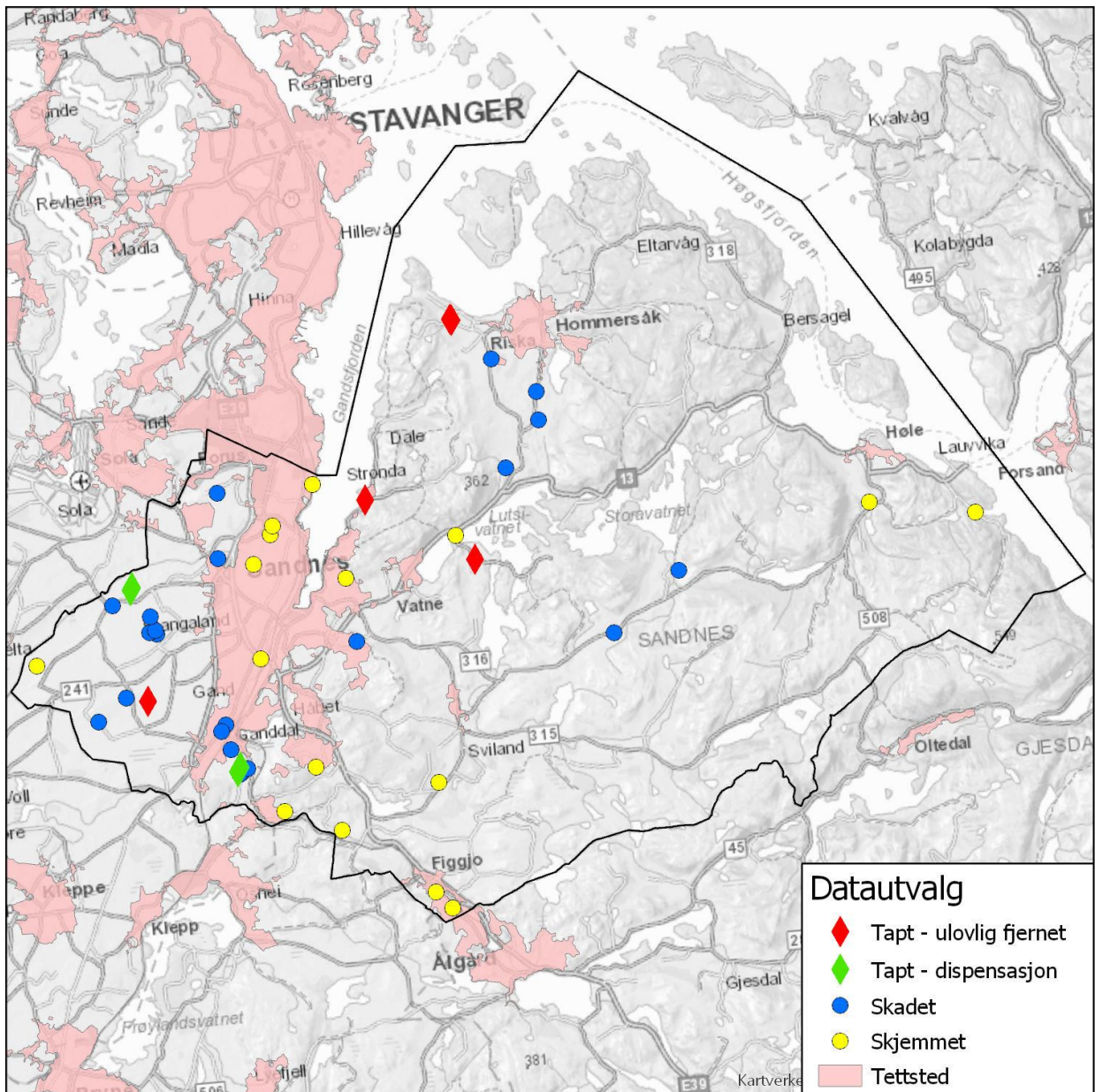
Skader på lokaliteter der det er gitt dispensasjon, kategori A-lokaliteter, er behandlet i avsnitt 5.9 nedenfor.

Figur 5-5 Bosetnings- og aktivitetsområde på Lunde er avmerket med hensynssone kulturminne og -miljø i kommuneplanen, men det er lagt plen på store deler av polygonet. Lokaliteten er derfor registrert som skadet. ID:18238.

Figur 5-6 Gravminne på Lura, skjemet av grusveg lagt i sikringssonen. ID:53705.

Figur 5-7 Kart som viser fordeling av tap/skade i Sandnes kommune.

5.8 Forholdet mellom planstatus og automatisk fredete kulturminner

I underkant av tre fjerdedeler av lokalitetene befinner seg i områder uten reguleringsplan. I disse områdene er det kommuneplanen som styrer arealbruk. For den resterende fjerdedelen er arealbruken detaljert gjennom reguleringsplaner, jf. Tabell 5-16. Det er her ikke gjort et skille mellom detalj- og områdereguleringsplaner.

Tabell 5-16 Lokaliteter etter planstatus.

Planstatus	Antall	Antall
Innen reguleringsplan	47	23 %
Kun kommuneplan	154	77 %
Totalsum	201	100 %

Om vi ser på lokaliteter med tap/skade befinner i overkant av en tredjedel av disse seg innen områder som er regulert. Det er altså en viss overrepresentasjon av tap/skader i regulerte områder, og en tilsvarende underrepresentasjon i områder uten reguleringsplan. For områdene uten reguleringsplan skjer så godt som all tap/skade i områder regulert til *landbruk, natur og friluftslivs-formål* i kommuneplanen, (LNFR-områder). To av de resterende fire lokalitetene som har andre formål enn LNFR, har formål *grønnstruktur*, noe som kan sies å overlape formålet til LNFR-områder.

Tabell 5-17 Tap/skade etter planstatus.

Tap/skade etter planstatus	Antall	Prosent
Regulert	16	36 %
Uregulert	28	64 %
Totalsum	44	100 %

To kontrollerte og ett ukontrollert tap er registrert i regulerte områder. I uregulerte områder er det registrert to kontrollerte og tre ukontrollerte tap/skade. Det gir en svak overrepresentasjon av tap/skade i regulerte områder, og tilsvarende underrepresentasjon i områder uten reguleringsplan. Dette utdypes i avsnitt 5.9 nedenfor.

5.8.1 Kommuneplan

Kommuneplanen for Sandnes gjelder for 2015 – 2030, og ble vedtatt i 2015. Kommunen arbeider med en ny kommuneplan og har vedtatt en planstrategi for 2016-2019 og et planprogram for kommuneplan 2019-2035.

Mer enn to tredjedeler av de kontrollregistrerte lokalitetene ligger i områder satt av til *landbruk, natur og friluftsliv (LNF)* i kommuneplanens arealdel. Av øvrige arealformål er det *grønnstruktur* med 11 % av lokalitetene som utpeker seg. Øvrige lokaliteter er fåtallige og sprer seg over ulike arealformål.

Tabell 5-18 Lokaliteter og tap/skade etter arealformål i kommuneplanens arealdel.

Tap/skade etter arealformål i KPA	Prosent total	Prosent tap/skade
Bolig	3 %	7 %
Forsvaret	1 %	
Fritidsbebyggelse	0 %	2 %
Grav- og urnelund	1 %	
grønnstruktur	11 %	18 %
Idrett	0 %	2 %
Kombinert bebyggelse og anlegg	1 %	
Kombinert bygg og anlegg	0 %	
LNF	74 %	55 %
Næringsbebyggelse	4 %	11 %
Offentlig eller privat tjenesteyting	3 %	5 %
Totalsum	100 %	100 %

Hoveddelen av tap/skade skjer likevel i LNF-områdene. Deretter følger tap/skade som skjer i områder med *grønnstruktur* som har en overrepresentativitet av tap/skade i henhold til andel lokaliteter i utvalget. Mens 11 % av lokalitetene befinner seg i områder satt av til *grønnstruktur* i kommuneplanen, forekommer 18 % av tap/skader her. For *bolig, idrett, næringsbebyggelse og offentlig eller privat tjenesteyting* er også tap/skade overrepresentert.

I områder satt av til øvrig arealbruk forekommer det ikke tap/skader.

At hoveddelen av tap og skade skjer i LNF-områder er ikke overraskende. LNF-områdene er den desidert største arealkategorien på kommuneplankartet og åpner for tiltak som er forenelige med formålene

landbruk, natur og friluftsliv. Av tiltak som kan skade kulturminner, gjelder dette først og fremst landbruksdrift. I Sandnes er dette ofte forbundet med beiting.

Litt uventet er det at *bygg- og anleggsvirksomhet* sammen med *byggeaktiviteter* er største tap-/skadekategoriene også i LNF-områdene. Dette kan tyde på utvikling i strid med kommuneplanen, enten via dispensasjon fra kommuneplanen, eller direkte ved byggesak. En må også ha i mente landbrukstiltak som skogsveier som ikke er underlagt krav om regulering.

Dette ser vi også for *grønnstruktur*, areal avsatt til område uten bebyggelse. Her er over en tredjedel av skadet av bygg- og anleggsvirksomhet og byggeaktiviteter.

Figur 5-8 Gårdsanlegg på Stokka ligger i LNFR-område. Lokaliteten er registrert med skade på grunn av jordbruksdrift. ID:64780.

Tabell 5-19 Årsaker til tap/skade etter arealformål i kommuneplanens arealdel.

Tilstand etter arealkategori	Antall	Prosent
Bolig	3	7 %
Bygg- og anleggsvirksomhet	1	33 %
Byggeaktiviteter	2	67 %
Fritidsbebyggelse	1	2 %
Sammensatt skadeårsak	1	100 %
grønnstruktur	8	18 %
Bygg- og anleggsvirksomhet	2	25 %
Byggeaktiviteter	1	13 %
Fritidsaktiviteter	4	50 %
Skogbruk	1	13 %
Idrett	1	2 %
Bygg- og anleggsvirksomhet	1	100 %
LNFR	24	55 %
Bygg- og anleggsvirksomhet	5	21 %
Byggeaktiviteter	3	13 %
Fritidsaktiviteter	2	8 %
Jordbruk	10	42 %
Sammensatt skadeårsak	1	4 %
Sikring	1	4 %
Skogbruk	2	8 %
Næringsbebyggelse	5	11 %
Bygg- og anleggsvirksomhet	3	60 %
Materialuttak	1	20 %
Sammensatt skadeårsak	1	20 %
Offentlig/ privat tjenesteyting	2	5 %
Sammensatt skadeårsak	2	100 %
Totalsum	44	100 %

5.8.2 Reguleringsplaner

For 47 lokaliteter er arealbruken styrt gjennom reguleringsplan. Av disse befinner noen over halvparten seg innen formål som ikke retter seg mot utbygging, det vil si arealer satt av til *grav og urnelund*, *grønnstruktur*, *idrett* og *LNFR*. Resterende lokaliteter ligger i arealformål som i prinsippet åpner for utbygging, hvorav bolig og offentlig og privat tjenesteyting utgjør hovedmengden, med 10 % av lokalitetene plassert innen dette formålet.

For noen lokaliteter kan det være slik at flere reguleringsformål er gjeldende for arealet. I slike tilfeller er bare ett av registreringsformålene lagt inn. Vi har da brukt det formålet som dekker mest av lokaliteten, eller som er det styrende formålet. Eksempelvis

vil en lokalitet som ligger halvparten i boligområde og halvparten i grønnstruktur, være registrert som bolig, fordi det er boligformålet som er førende.

Tabell 5-20 Fordeling av lokaliteter og tap/skade etter reguleringsformål.

Tap/skade etter reguleringsformål	Prosent total	Prosent tap/skade
Annen veigrunn grønn	2 %	
Annet kombinert formål - kirkegård	2 %	
Badeområde	2 %	
Bolig	6 %	13 %
Fellesområde	2 %	
Friluftsliv/masseuttak	2 %	6 %
Friluftsområde	6 %	
Friområde	11 %	13 %
Gang- sykkelvei	4 %	
Grav- og urnelund	2 %	
Grønnstruktur	9 %	6 %
Idrett	2 %	6 %
Industri/lager	2 %	6 %
Kjørevei	2 %	
LNF	4 %	
Næringsbebyggelse	9 %	13 %
Offentlig friområde	15 %	19 %
Offentlige bygg - barnehage	4 %	6 %
Offentlige bygg – undervisning	2 %	
Park	4 %	6 %
Veg	2 %	6 %
Vern av kulturmiljø eller kulturminne	4 %	
Totalsum	100 %	100 %

Når vi ser på fordeling av tap/skade etter reguleringsformål, fordeler det seg relativt jevnt. Det er i tillegg en begrenset mengde tap/skade i regulerte områder, med 18 stykker totalt. Samlet gjør dette det vanskelig å peke på noen tydelige tendenser i materialet. Tallene peker likevel på en viss overrepresentasjon av tap/skade innen alle arealformål der det er registrert tap, bortsett fra for grønnstruktur. For friområder er prosentandelen fordelt likt mellom andel totalt antall og tap/skade.

Tallene for tap/skade som det er gitt dispensasjon for etter kulturminneloven er små, og dermed av begrenset verdi for videre analyse. Av 18 tap/skader

i regulerte områder er det gitt dispensasjon til seks. For de øvrige tilfellene av tap/skade er det ikke gitt dispensasjon fra fredningen. De er uten unntak gitt hensynssone båndlegging etter kulturminneloven i kommunedelplan og noen er tillegg regulert til vern i reguleringsplanen.

Tabell 5-21 Kategori A-lokaliteter tapt/skadet etter dispensasjon fordelt på reguleringsformål.

Tap/skade på kategori-A lokaliteter etter reguleringsformål	Antall	Prosent
Grønnstruktur	1	17 %
Idrett	1	17 %
Industri/lager	1	17 %
Næringsbebyggelse	2	33 %
Veg	1	17 %
Totalsum	6	100 %

5.8.3 Hensynssoner

Arkeologiske kulturminnelokaliteter innen hensynssone bevaring/båndlegging kulturmiljø/-minne(H530/H730) er registrert som *vernekategori B*; automatisk fredete arkeologiske kulturminner som er gitt et bevisst vern gjennom regulering til spesialområde bevaring, hensynssone d) bevaring kulturmiljø/-minne, områdefredninger etter kml § 19 eller gjennom skilting og skjøtsel og lignende.

Bruk av hensynssoner er et nytt element som er kommet inn med plan- og bygningsloven fra 2008. For automatisk fredete kulturminner er dette gjennomført konsekvent i den gjeldende kommuneplanen for Sandnes. Det kan se ut til at polygonene for automatisk fredete arkeologiske kulturminner er hentet fra Askeladden og overført til kommuneplanens arealdel. Her er de merket med hensynssone båndlegging etter kulturminneloven (H730), uavhengig av om og hvordan de automatisk fredete kulturminnene er regulert i eldre reguleringsplaner. Omtrent 80 % av lokalitetene har et slikt vern.

129 av 154 ikke-regulerte lokaliteter er båndlagt etter kulturminneloven i kommuneplanen. Alle de 47 lokalitetene som er regulert, ligger med hensynssone, hovedsakelig H730 alene eller kombinert med H570. I tillegg er to lokaliteter regulert til bevaringsområde i reguleringsplan og to har fått et bestemmelsesområde for nærmere undersøkelse.

Hensynssone bevaring kulturminner og kulturmiljø (H570) er i svært liten grad benyttet i Sandnes kommune. Kun to lokaliteter i utvalget har et slikt reguleringsformål og de er gitt i kombinasjon med H730.

Prinsipielt vil en slik praksis kunne gi utfordringer for gjennomføring av et godt vern. Hensynssone bevaring H570 har en stor fordel ved at det gir mulighet til å bevare miljøer framfor enkeltminner, samt bevare kulturminnets kontekst ved å holde tiltak på noe større avstand.

Imidlertid består en god del av de automatisk fredete arkeologiske kulturminnene i Sandnes av større anlegg som felt med rydningsrøyser, gårdsanlegg og gravfelt. Ved å trekke en polygon som dekker lovpålagt sikringszone omkring anlegget, og båndlegge området etter kulturminneloven (H730), oppnås mye av samme effekt som en hensynssone bevaring kulturminner ville gitt. Så lenge dette formålet videreføres i en reguleringsplan vil kulturminnet være godt sikret mot tilstandsending.

For kontrollregistreringene er det i utgangspunktet bare hensynssoner knyttet til vern av arkeologiske kulturminner som er relevant for vurdering av effekter av vern. Ut fra en antakelse om at hensynssone uansett kan bidra til vern av kulturminnelokaliteter, har vi valgt også å se på andre hensynssoner. For de registrerte lokalitetene er det fare-/sikringssoner, soner for bevaring og soner for båndlegging som er relevant.

I vårt utvalg er et fåtall lokaliteter underlagt annen hensynssone enn kulturminne. Det gjelder et fåtall lokaliteter, hvorav området er båndlagt til landbruk. Noen av disse har også formål grønnstruktur og landskap.

Tabell 5-22 Lokaliteter etter om de ligger innen hensynssone og i så fall hva formålet for hensynssonen er.

Hensynssone	Antall	Prosent
Annen hensynssone	4	2 %
Kulturminne (H730+H570)	162	80,5 %
Kulturminne kombinert med annet formål	10	5 %
Vern av kulturminne uten hensynssone	2	1 %
Landbruk	4	2 %
Båndlagt i påvente av vedtak	5	2,5 %
Ingen hensynssone	14	7 %
Totalsum	201	100 %

Ulike hensynssoner omfatter hele 98 % av lokalitetene, og hele 93 % er vernet med formål kulturminne, i alt 174 av 201 lokaliteter.

Tabell 5-23 Tap/skade etter om de ligger innen hensynssone og i så fall hva formålet for hensynssonen er.

Hensynssone	Antall	Prosent
H730	38	86 %
H730 + bevaring i reguleringsplan	3	7 %
Landbruk	2	5 %
Ingen hensynssone	1	2 %
Totalsum	44	100 %

Hensynssonene med formål kulturminne synes imidlertid ikke å ha en særlig effekt knyttet til å styrke vernet av lokalitetene. Av de 44 lokalitetene registrert med tap/skade er bare to regulert med hensynssone landbruk. Disse to lokalitetene er tapt etter dispensasjon. Det er kun en lokalitet som er registrert med tap/skade som ikke har noen hensynssone. Denne er skadet. Funnene viser altså en overrepresentasjon av tap/skade innen hensynssoner rettet mot sikring av kulturminner. Selv om Sandnes kommune har regulert alle automatisk fredete kulturminner i kommuneplanen med hensynssone, kan det virke som at dette ikke har den ønskede effekten.

5.9 Forhold rundt vernekategori

Det skilles mellom tre vernekategorier i analysen. Disse er nærmere beskrevet tidligere i rapporten (kapittel 3.10).

Om vi ser på utvalget under ett, havner mer enn tre fjerdedeler av lokalitetene i kategori B: *automatisk fredete arkeologiske kulturminner som er gitt et bevisst vern*. Av de øvrige lokalitetene havner 12 % i kategori A; *lokaliteter der det er gitt dispensasjon fra deler eller hele fredningen*. Kategori C; *lokaliteter uten noe spesielt vern utover fredningen* gjelder kun 19 lokaliteter.

At en så høy andel av lokalitetene i Sandnes havner kategori B, skyldes at hensynssone båndlagt etter kulturminneloven er utstrakt brukt i kommuneplanen. Blant disse er det kun 11 lokaliteter som er registrert som tilrettelagt, hvorav tre er tilrettelagt med skjøtsel. Vi har fått oppgitt at fire lokaliteter er skiltet i regi av Rogaland fylkeskommune /Arkeologisk museum i Stavanger.

A-kategorien - *automatisk fredete arkeologiske kulturminner som det er gitt dispensasjon for* - er liten

og er ikke representativ hverken hva gjelder antall eller spredning. Lokalitetene som er med i utvalget, er valgt av Riksantikvaren fordi det ønskes særlig oppfølging av disse.

I Sandnes er C-kategorien den minste av de tre. Det indikerer at det i utgangspunktet foreligger et godt utgangspunkt for vern av automatisk fredete arkeologiske kulturminner i kommunen.

Tabell 5-24 Lokaliteter fordelt på vernekategori.

Vernekategori	Antall	Prosent
A	25	12 %
B	157	78 %
C	19	9 %
Totalsum	201	100 %

5.9.1 Vernekategori og planstatus

Tabell 5-25 viser hvordan lokalitetene i de ulike vernekategoriene fordeler seg mellom områder styrt av reguleringsplan og områder som kun styres av kommuneplanen. Tendensen er at A-kategorien er relativt likt fordelt mellom reguleringsplaner og kommuneplan. Av B-kategorier er en tredjedel regulert i reguleringsplan. Ingen kategori C-lokalitetene omfattes av reguleringsplan.

Tabell 5-25 Lokaliteter etter vernekategori fordelt på planstatus.

Vernekategori og planstatus	Antall	Prosent
A	25	12 %
Reguleringsplan	12	48 %
Kun kommuneplan	13	52 %
B	157	78 %
Reguleringsplan	35	32 %
Kun kommuneplan	122	78 %
C	19	9 %
Reguleringsplan		
Kun kommuneplan	19	100 %
Totalsum	201	100 %

I kommuneplanen ligger over halvparten av kategori A-lokalitetene i LNF-område, mens omtrent en fjerdedel ligger i område for næring og bebyggelse. For kategori B-lokalitetene er andelen i LNF vesentlig høyere, mens C-lokalitetene ligger i all hovedsak i LNF-områder. I en kommune som Sandnes, som

preges av intensiv jordbruksdrift og tettstedsutvikling er det i tråd med forventningene at A-lokalitetene fordeler seg jevnt mellom jordbruksområder og områder med tettstedsutvikling.

Tabell 5-26 Lokaliteter etter vernekategori fordelt på arealformål i kommuneplanens arealdel.

Vernekategori etter arealformål KPA	Antall	Prosent
A	25	12 %
Bolig	1	4 %
Fritidsbebyggelse	1	4 %
Grønnstruktur	1	4 %
Idrett	1	4 %
LNF	15	60 %
Næringsbebyggelse	6	24 %
B	157	78 %
Bolig	5	3 %
Forsvaret	2	1 %
Grav- og urnelund	2	1 %
Grønnstruktur	22	14 %
Kombinert bebyggelse og anlegg	2	1 %
Kombinert bygg og anlegg	1	1 %
LNF	116	74 %
Næringsbebyggelse	2	1 %
Offentlig eller privat tjenesteyting	5	3 %
C	19	9 %
LNF	18	96 %
Offentlig eller privat tjenesteyting	1	4 %
Totalsum	201	100 %

Går vi videre inn i vurdering av vernekategori opp mot arealformål i reguleringsplaner, begynner tallene å bli lave. Det er likevel noen interessante tendenser i registreringene. Blant annet ser vi at tyngden av både A- og B-lokalitetene ligger i grøntområde/offentlig areal og LNF. Som vist tidligere er det ingen kategori C som omfattes av reguleringsplaner. Generelt ser vi at både på kommune- og reguleringsplannivå er lokalitetene i vernekategori B mer differensierte når det kommer til arealformål.

Tabell 5-27 Fordeling av lokaliteter etter vernekategori og arealformål i reguleringsplan.

Arealformål i reguleringsplan etter vernekategori	Antall	Prosent
A	12	26 %

Badeområde	1	8 %
Bolig	1	8 %
Friluftsområde	1	8 %
Friområde	1	8 %
Gang- sykkelvei	1	8 %
Grønnstruktur	1	8 %
Idrett	1	8 %
Industri/lager	1	8 %
Næringsbebyggelse	3	25 %
Veg	1	8 %
B	35	74 %
Annen veigrunn grønn	1	3 %
Annet kombinert formål - kirkegård	1	3 %
Bolig	2	6 %
Fellesområde	1	3 %
Friluftsliv/masseuttak	1	3 %
Friluftsområde	2	6 %
Friområde	4	11 %
Gang- sykkelvei	1	3 %
Grav- og urnelund	1	3 %
Grønnstruktur	3	9 %
Kjørevei	1	3 %
LNF	2	6 %
Næringsbebyggelse	1	3 %
Offentlig friområde	7	20 %
Offentlige bygg - barnehage	2	6 %
Offentlige bygg - undervisning	1	3 %
Park	2	6 %
Vern av kulturmiljø eller kulturminne	2	6 %
Totalsum	47	100 %

5.9.2 Vernekategori og tap/skade

Når vi ser på tap/skade fordelt på de tre vernekategoriene, ser vi at blant kategori A-lokalitetene er skade overlegen tapt lovlig fjernet, med en lokalitet i overvekt. Verdt å merke seg er at blant A-kategoriene er det kun 10 lokaliteter som er registrert med tilstand tapt/skadet. Det er fortsatt 15 lokaliteter blant A-kategorien som enten har tilstand *intakt* eller *uendret*. Således er dispensasjonsvedtakene ikke gjennomført fullt ut ved registreringen i april 2018, enten fordi planprosess og byggemelding har dratt ut i tid, eller fordi planene ikke lenger er aktuelle.

Tabell 5-28 Sammenheng mellom vernekategori og tilstand.

Tilstand etter	Antall	Prosent
----------------	--------	---------

vernekategori		
A Totalt	25	12 %
Skade	5	20 %
Skjemmet	1	4 %
Tapt dispensasjon	4	16 %
Intakt/ uendret	15	60 %
B Totalt	157	78 %
Skade	14	9 %
Skjemmet	15	10 %
Tapt ulovlig	4	3 %
Intakt/ uendret	124	78 %
C Totalt	19	9 %
Skade	1	5 %
Intakt/ uendret	18	95 %
Totalsum	201	100 %

Flertallet av lokalitetene er registrert som kategori-B. Av dem er 78 % uendret/intakt, mot 95 % for kategori-C lokalitetene. Effekten er diskutert i avsnitt 5.8.3 ovenfor i tilknytning til bruk av hensynssoner.

5.9.3 Vernekategori og art

For mange av de variablene og funnene som er diskutert tidligere i rapporten er det interessant også å vurdere opp mot vernekategori. Blant lokalitetene som det er gitt dispensasjon for, er det, marginalt, gitt flest dispensasjoner for tiltak i *gårdsanlegg*. Deretter følger tiltak i *gravfelt* og *bosetning-aktivitetsområder* samt seks fåtallige arter. Dette følger ikke normalfordelingen av kulturminnearter i utvalget, slik den er vist i Tabell 5-7. Hva som er årsaken til dette er uklart. En forklaring kan være at alle disse kulturminneartene er rikt representert i Sandnes kommune og at verken kommunen eller fylkeskommunen har sett behov for å gjøre prioriteringer ut fra kulturminnearter. Det kan også ha å gjøre med deres geografiske plassering og hvilken arealkategori de ligger i. Ser vi på gårdsanlegg, som er den arten det er gitt flest dispensasjoner for, viser det seg at seks lokaliteter ligger fem i spredtbygd/dyrket mark. Trolig vil dette være en type område som er attraktivt til både utbygging og jordbruksdrift. Trolig vil de samme årsaksforklaringer være relevant for de andre artene også. Som vist i Tabell 5-10, ligger svært mange gravfelt, røysfelt og dyrkingsspor i spredtbygd/dyrket mark.

Figur 5-9 Et gravfelt på Ragnesletta er skiltet og har derfor fått vernekategori B. Lokaliteten ligger i arealkategori skog og utmark. ID: 24781

Tabell 5-29 Oversikt over kulturminnearter fordelt på vernekategori.

Tilstand etter arealkategori	Antall av Utvalg	Antall av Utvalg
A	25	12 %
Bosetningsaktivitetsområde	4	16 %
Dyrkingsspor	3	12 %
Funnsted	1	4 %
Gravfelt	5	20 %
Gravminne	1	4 %
Gårdsanlegg	6	24 %
Rydningrøyslokalitet	3	12 %
Røysfelt	1	4 %
Utmarkskulturminner	1	4 %
B	157	78 %
Bautasteinslokalitet	1	1 %
Bergkunst	1	1 %
Bosetningsaktivitetsområde	19	12 %
Båtstø-anlegg	1	1 %
Dyrkingsspor	1	1 %
Fangstlokalitet	1	1 %
Forsvarsanlegg	3	2 %
Gjerde/innhegning	3	2 %
Gravfelt	24	15 %
Gravminne	54	34 %
Gårdsanlegg	10	6 %
Kokegroplokalitet	2	1 %
Kullfremstillingsanlegg	2	1 %
Rydningrøyslokalitet	25	16 %
Røysfelt	4	3 %
Utmarkskulturminner	5	3 %
Veganlegg	1	1 %
C	19	9 %

Tilstand etter arealkategori	Antall av Utvalg	Antall av Utvalg
Bosetningsaktivitetsområde	5	26 %
Dyrkingsspor	1	5 %
Gravfelt	1	5 %
Gravminne	5	26 %
Gårdsanlegg	1	5 %
Kokegroplokalitet	2	11 %
Rydningrøyslokalitet	2	11 %
Røysfelt	2	11 %
Totalsum	201	100 %

5.9.4 Vernekategori og arealgruppe

Lokalitetene i kategori A fordeler seg på arealgruppene med en klar overvekt på bebygde områder og jordbruksareal. Nesten tre fjerdedeler av A-lokalitetene befinner seg i denne arealgruppen. At prosentvis flere av kategori A-lokalitetene befinner seg i bebygde områder kan forklares med at det for en stor grad er planlagt utbygging knyttet til jordbruksdrift som fører til at det blir gitt dispensasjon til tiltak.

Tabell 5-30 Lokaliteter etter vernekategori fordelt på arealkategori.

Areal- etter vernekategori	Antall	Prosent
A	25	12 %
Skog/utmark	6	24 %
Spredtbygd/dyrket mark	18	72 %
Tettbygd/utbyggingsområder	1	4 %
B	157	78 %
Byområde/høy utnyttning	4	3 %
Fjell/ekstensiv arealutnyttning	2	1 %
Skog/utmark	70	45 %
Spredtbygd/dyrket mark	64	41 %
Tettbygd/utbyggingsområder	17	11 %
C	19	9 %
Skog/utmark	10	53 %
Spredtbygd/dyrket mark	9	47 %
Totalsum	201	100 %

Lokalitetene innen kategori B sprer seg over flere typer arealkategorier. Her befinner flest lokaliteter seg i skog/utmark, marginalt foran spredtbygd/dyrket mark. For lokaliteter i kategori C er situasjonen

at bebygde- og jordbruksområder og skog og utmark er temmelig likt representert.

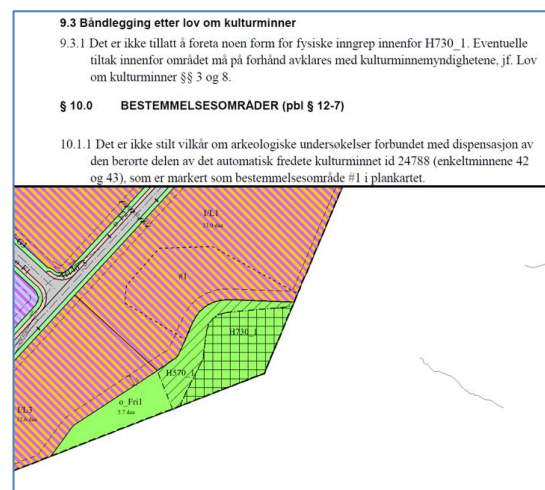
Figur 5-10 Gravhaug på Horve, beliggende på beitemark i spredtbygd/dyrket mark i ikke regulert område. Lokaliteten er påført hensynssone i kommuneplanen. Status er uendret siden siste registrering i forbindelse økonomisk kartverk i 1989. ID: 34582.

5.10 Gjennomgang av kontrollert tap/skade etter dispensasjon

Lokalitetene det er gitt dispensasjon til tiltak i, fordelere seg svært likt mellom regulerte og uregulerte arealer. 12 av A-lokaliteter ligger innen en gjeldende reguleringsplan. Alle disse er regulert etter plan- og bygningsloven (pbl). Ett tilfelle er regulert etter gammel pbl, de øvrige er etter ny pbl fra 2008. For seks av lokalitetene som er regulert til et formål, er tilstanden registrert som intakt eller uendret. Blant disse ser det ut som at årsaken til at de framstår som intakt/uendret er at tiltaket enda ikke er satt i gang. Eventuelt kan reguleringsformålet ha blitt uaktuelt. For en del av lokalitetene av A-kategori har det ved kontrollregistreringen vært utfordrende å avgjøre om de er intakt/uendret eller skadet/tapt og det kan ligge en feilkilde her. Det er for øvrig en tendens til at det for A-kategoriene som er registrert med intakt/uendret tilstand, ligger inne en bestemmelse om at lokalitetene skal utgraves før tiltaket iverksettes.

Kartet tidligere i rapporten (Figur 5-7) angir geografisk hvor tap og skade er skjedd etter dispensasjon

og tyder på at tap/skade etter dispensasjon ligger i jordbruksområder.

Figur 5-11 Eksempel på bestemmelser og plankart i dispensasjonssak, her for ID: 24788.

6 Konklusjon

Gjennom registreringene og påfølgende analyse har vi behandlet et representativt utvalg av arkeologiske kulturminnelokaliteter. Fokuset på lokaliteter er nytt i denne runden med kontrollregistreringer. Bruddet i tilnærming gjør at våre analyser ikke er direkte sammenlignbare med tidligere runder med kontrollregistreringer.

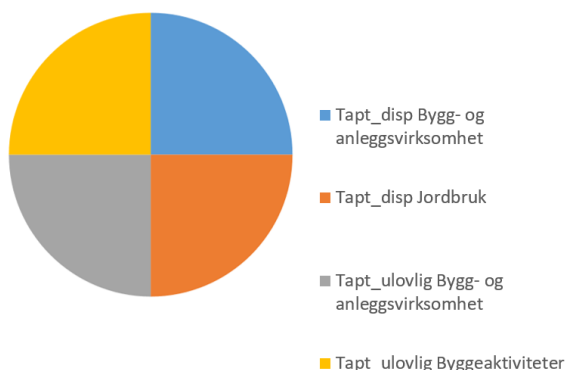
Hovedoppmerksomheten i analysene er lagt på tilstandsending, årsaker til denne, samt variabler som brukes til å si noe om hvilke lokaliteter som utsettes for tap/skade. På bakgrunn av gjennomgangen kan vi trekke ut noen generelle observasjoner knyttet til trusselbilde og effekter av vern.

6.1 Tendenser i trusselbildet

6.1.1 Trusler som følge av menneskelig aktivitet

Trusselbildet er nær knyttet til tilstandsending og skadeårsak. Når vi summerer opp det som er registrert av tap i Sandnes, er det aktiviteter knyttet til jordbruks- samt bygg- og anleggsvirksomhet som fremkommer som den største trusselen i det analyserte utvalget. Til sammen er det åtte lokaliteter som er tapt, halvparten på grunn av dispensasjon, og halvparten er ulovlig fjernet. Bygg og anleggsvirksomhet står for 50 % av tapene.

Tabell 6-1 Hovedårsaker til tap i Sandnes

Dersom vi knytter disse tallene opp mot arealkategori, ser vi at langt de fleste automatisk fredete arkeologiske kulturminnene ligger enten i skog/utmark eller i spredtbygd/dyrket mark, det vil si områder der det foregår jordbruksvirksomhet.

Det er en tendens til at truslene i disse områdene er forbundet med jordbruksdrift. Nydyrking, anleggelse av skogs- og jordbruksveger samt spredt boligbygging enten på nye tun eller på eksisterende, er aktiviteter som kan spre seg utover «nye» arealer, der det ikke tidligere har vært moderne infrastruktur.

I jordbruksområdene ser vi en tendens til at lokaliteter som ligger i beitemark er skadet av store dyr som beiter. Denne trusselen ble også påpekt ved de tidligere kontrollregistreringene (NIKU 2007 og 2012). Det må likevel understrekes at beite er beste måte å skjømte kulturlandskap og kulturminner på for å hindre gjengroing.

Utvidelse av tettstedsbebyggelsen både i Sandnes sentrum og på mindre steder i kommunen er en annen tendens som kan bidra til trusselbildet i Sandnes. Som et av de fem største tettstedene i Norge (sammen med Stavanger) vil ytterligere utbygging av Sandnes sentrum og utbygging av boligfelt i det som inntil nylig har vært jordbruksområder med spredt bebyggelse, bidra til nedbygging av arealer der det er rike forekomster av kulturminner.

Det er ingen klare tendenser til at noen kulturminnearter i Sandnes kommune er mer sårbare for tap enn andre. Selv om grunnlaget er lite til å trekke særlige slutninger fra, er det en viss overrepresentasjon av tap blant gravfelt og gravminne, men dette er også de to største artstypene, og trenger ikke å ha noe med synlighet å gjøre. Disse to kulturminneartene kan være sårbare for tilstandsending både fordi de ligger i LNF-områder der det er foregått moderne, intensiv jordbruksdrift, og i områder for fortetting.

Når det gjelder skade og skjemming av kulturminner ser det ut til at det er noe større fare for skjemming av lokaliteter som er synlige, enn de som ikke er det. Når det gjelder skade ser det ut til at det er større sjans for skade på lokaliteter som ikke er synlige.

Totalt synes det å være en tydelig tendens til mindre skade på synlige lokaliteter i Sandnes.

6.1.2 Sårbarhetsområder

Vel så viktig som å se hva som er truslene, er å fokusere på hvor truslene opptrer. Sårbarheten er ikke like stor i alle områder av kommunen. Tap/skader i Sandnes kommune forekommer i områder klassifisert som spredtbygd/dyrket mark, men det er verdt å merke seg at omkring halvparten av de skjemmede lokalitetene ligger i tettstedsområder.

Selv om mer tap skjer i regulerte områder enn det en normalfordeling skulle tilsi, forekommer likevel brorparten av tap/skade i uregulerte områder. Holder vi de kontrollerte tilfellene av tap/skade utenfor, øker andelen tap/skade som skjer i områder der arealbruken kun er styrt gjennom kommuneplanen.

Ser vi på den mer differensierte arealinndelingen, er det på spredtbygd/innmark at både totalt og relativt sett mest tap/skade skjer. Dersom vi holder det kontrollerte tapet utenfor er tendensen den samme.

Om vi skal peke på konkrete områder i kommunen er det i randsonen av Sandnes og i jordbruksområdene der det foregår nydyrking at den største andelen av tapet skjer. En stadig utbygging fra nord og vest (Sola og Stavanger) mot Sandnes kan også utgjøre en trussel mot kulturminnebestanden i kommunen. Lokaliteter som ligger på eller i tilknytning til jordbruksareal er særlig sårbare og det er særlig beitemarker som utgjør en trussel.

LNF-områder er der det hyppigst finnes automatisk fredete arkeologiske kulturminner, hvorav de fleste er regulert med hensynssone båndlegging etter kulturminneloven i kommuneplanen. Det er imidlertid en tendens til at det er en overrepresentasjon av tap i disse områdene.

6.1.3 Naturhendelser og klimaendringer

Hverken naturprosesser eller gjengroing er i denne omgangen av kontrollregistreringer registrert som skadeårsak i Sandnes. Det kan imidlertid inntre en naturprosess i de tilfellene der det går store beite-

dyr over lokaliteter med automatisk fredete arkeologiske kulturminner. I disse områdene vil erosjonsprosessen igangsatt av beitedyrenes tråkk, kunne ekspandere og på sikt føre til større skader på lokaliteten.

Endringer i klima kan påvirke tap/skade-andelen fremover. Havnivåstigning er en prosess som kan medføre en potensiell trussel for arkeologisk kulturminner langs kysten. En foreløpig analyse av kulturminner i Norge som kan bli påvirket av stigning i vannstand, viser at kulturminner i Sandnes kan være utsatt (Øye Nilsen m.fl. 2013). Erfaringen fra registreringene er at relativt få lokaliteter ligger så lavt og nær sjøen at de står i fare for å bli vesentlig mekanisk påvirket av bølger el. med stormflo. Noen lokaliteter, spesielt gravfelt, vil likevel trolig være i faresonen. Dette vil gjelde lokaliteter langs Gandsfjorden og Høgsfjorden.

6.2 Effekter av vern

I overvåkingsprogrammet skal vi se på virkning av ulike former for vern, så vel som trusselbilder. Av former for vern, er det primært virkemidlene i plan- og bygningsloven som er behandlet. I tillegg er skjøtsel og skilting registrert som mulige tiltak som kan styrke vernet.

Når vi skal se på virkninger av vern, er det først og fremst bruk av hensynssoner vi har fokusert på. Som vist tidligere, er hensynssoner benyttet i stor grad i kommuneplanen til Sandnes, og omtrent tre fjerdedeler av lokalitetene i utvalget ligger innen en hensynssone for kulturminner. Det er hovedsakelig hensynssone båndlegging etter kulturminneloven som er benyttet (H730).

Hele 174 av 201 lokaliteter som ble undersøkt er vernet med hensynssone for bevaring av kulturminner. Av de 44 lokalitetene registrert med tap/ skade er hele 41 vernet for bevaring. Det kan være vanskelig å avgjøre om hensynssoner fungerer, ettersom det er en overrepresentasjon av tap blant lokaliteter som er regulert til vern. Hensynssoner med annet formål enn kulturminnevern har tilsynelatende ingen verneeffekt for kulturminner. Verneeffekten av hensynssonene for kulturminner er altså ikke sterk. Årsaken til dette er ikke åpenbar. Det er mulig at det nettopp er den hyppige bruken av hensynssone som gjør at det statistisk også opptrer flere

tap/skader blant lokalitetene som er regulert med hensynssone.

Selv om mange av lokalitetene er regulert til vern i detalj- og områdeplaner, ser det ikke ut til at vernet fra kommuneplanen blir gjennomført eller tatt hensyn til ved gjennomføringen av plangrepet. Ved rulling av kommuneplanen bør det vurderes tiltak for å stoppe denne tendensen.

Det er et svært få lokaliteter som er tilrettelagt og/eller skjøttet i Sandnes, og grunnlaget for å generalisere er både for spinkelt og for sprikende til at virkninger av slike vernetiltak kan analyseres.

Rogaland fylkeskommune, sammen med Riksantikvaren, laget i 2002 en rapport der tilstanden for arkeologiske kulturminner innenfor områder regulert til spesialområde bevaring, ble evaluert for syv kommuner. Selv om evalueringen baserer seg på bevaring etter den gamle plan- og bygningsloven, og ikke tar for seg Sandnes, støtter flere av resultatene i fylkeskommunens rapport opp under resultatene fra årets kontrollregistrering i Sandnes. Evalueringen fra 2002 viser at virkemidlene med å regulere til spesialområde vern ikke i seg selv virker etter hensikten. Det kunne heller ikke påvises at synlige fornminner var mindre utsatt for skade og skjemming. Det er også interessant at det var en tendens til at fornminner i byområder var mindre sårbare for skader enn fornminner «på landet».

Figur 6-1 Kulturlandskap på Daleholen, ID 142289.

7 Oversikt over tap

Art	Bosetnings- og aktivitetsområde
Askeladden ID	14972
Gnr /Gnr	1/170-171, 173
Siste registrering	1990
Planstatus	Regulert
Planformål KPA	Grønnstruktur
Tilstand	Tapt – ulovlig fjernet
Tap/skade årsak	Bygg- og anleggsvirksomhet

Art	Gravminne
Askeladden ID	54404
Gnr /Gnr	110/1, 283
Siste registrering	1990
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNF
Tilstand	Tapt – ulovlig fjernet
Tap/skade årsak	Bygg- og anleggsvirksomhet

Art	Gravfelt
Askeladden ID	61020
Gnr /Gnr	110/1, 42, 54-55
Siste registrering	2012
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNF
Tilstand	Tapt – ulovlig fjernet
Tap/skade årsak	Byggeaktiviteter

Art	Gravminne
Askeladden ID	65910
Gnr /Gnr	5/1
Siste registrering	2012
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNf
Tilstand	Tapt – ulovlig fjernet
Tap/skade årsak	Byggeaktivitet

Art	Gårdsanlegg
Askeladden ID	160738
Gnr /Gnr	51/6, 9, 237, 242
Siste registrering	2012
Planstatus	Regulert
Planformål KPA	Næringsbebyggelse
Tilstand	Tapt – dispensasjon
Tap/skade årsak	Bygg- og anleggsvirksomhet

Art	Funnsted
Askeladden ID	160739
Gnr /Gnr	51/237, 242
Siste registrering	Udefinert
Planstatus	Regulert
Planformål KPA	Næringsbebyggelse
Tilstand	Tapt – dispensasjon
Tap/skade årsak	Bygg- og anleggsvirksomhet

Art

Gravfelt

Askeladden ID	178533
Gnr /Gnr	64/13-14, 19
Siste registrering	2014
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNF
Tilstand	Tapt – dispensasjon
Tap/skade årsak	Jordbruk

Art	Dyrkingsspor
Askeladden ID	212281
Gnr /Gnr	64/3
Siste registrering	2015
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNF
Tilstand	Tapt – dispensasjon
Tap/skade årsak	Jordbruk

8 Oversikt over skade

Art	Gårdsanlegg
Askeladden ID	5140
Gnr /Gnr	65/83, 142, 540, 539
Siste registrering	1990
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNf
Tilstand	Skadet
Tap/skade årsak	Bygg og anleggsvirksomhet

Art	Gravfelt
Askeladden ID	14251
Gnr /Gnr	105/12, 14, 39, 10
Siste registrering	1899
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNf
Tilstand	Skadet
Tap/skade årsak	Jordbruk

Art	Rydningrøyslokalitet
Askeladden ID	14941
Gnr /Gnr	103/8, 19
Siste registrering	2007
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNf
Tilstand	Skadet
Tap/skade årsak	Jordbruk

Art	Gravfelt
Askeladden ID	14974
Gnr /Gnr	109/9
Siste registrering	2007
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNF
Tilstand	Skadet
Tap/skade årsak	Jordbruk

Art	Gravrøys
Askeladden ID	24740
Gnr /Gnr	104/20
Siste registrering	2007
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNF
Tilstand	Skade
Tap/skade årsak	Bygg- og anleggsvirksomhet

Art	Gravminne
Askeladden ID	24757
Gnr /Gnr	53/9
Siste registrering	2007
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNF
Tilstand	Skade
Tap/skade årsak	Skogbruk

Art	Utmarkskulturminne
Askeladden ID	34620
Gnr /Gnr	59/9, 24
Siste registrering	2013
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNF
Tilstand	Skade
Tap/skade årsak	Jordbruk

Art	Utmarkskulturminne
Askeladden ID	34622
Gnr /Gnr	59/9, 24
Siste registrering	2013
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNF
Tilstand	Skade
Tap/skade årsak	Jordbruk

Art	Gravminne
Askeladden ID	43961
Gnr /Gnr	80/1, 2, 4
Siste registrering	2007
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNF
Tilstand	Skade
Tap/skade årsak	Byggeaktivitet

Art	Utmarkskulturminne
Askeladden ID	44637
Gnr /Gnr	59/9, 24
Siste registrering	1990
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNF
Tilstand	Skade
Tap/skade årsak	Jordbruk

Art	Gravfelt
Askeladden ID	54386
Gnr /Gnr	57/10
Siste registrering	2007
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNF
Tilstand	Skade
Tap/skade årsak	Fritidsaktivitet

Art	Gravfelt
Askeladden ID	54403
Gnr /Gnr	48/1, 116
Siste registrering	2007
Planstatus	Regulert
Planformål KPA	Idrett
Tilstand	Skade
Tap/skade årsak	Bygg- og anleggsvirksomhet

Art	Utmarkskulturminne
Askeladden ID	61009
Gnr /Gnr	64/17
Siste registrering	1990
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNF
Tilstand	Skade
Tap/skade årsak	Jordbruk - dispensasjon

Art	Gårdsanlegg
Askeladden ID	64780
Gnr /Gnr	67/8, 11, 13,31, 37, 80
Siste registrering	1965
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNF
Tilstand	Skade
Tap/skade årsak	Jordbruk

9 Oversikt over skjemming

Art	Rydningrøyslokalitet
Askeladden ID	5119
Gnr /Gnr	71/1, 5, 51, 83
Siste registrering	1989
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	Fritidsbebyggelse
Tilstand	Skjemmet
Tap/skade årsak	Sammensatt

Art	Bosetnings- og aktivitetsområde
Askeladden ID	14983
Gnr /Gnr	32/6, 60
Siste registrering	1990
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNF
Tilstand	Skjemmet
Tap/skade årsak	Fritidsaktivitet

Art	Gravminne
Askeladden ID	14986
Gnr /Gnr	69/1, 65/42
Siste registrering	2007
Planstatus	Regulert
Planformål KPA	Grønnstruktur
Tilstand	Skjemmet
Tap/skade årsak	Fritidsaktivitet

Art	Gravminne
Askeladden ID	24746
Gnr /Gnr	4/1, 3, 4
Siste registrering	2007
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNf
Tilstand	Skjemmet
Tap/skade årsak	Sammensatt, søppel, bål store steinblokker

Art	Gravminne
Askeladden ID	24752
Gnr /Gnr	73/1, 3
Siste registrering	2007
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNf
Tilstand	Skjemmet
Tap/skade årsak	Skogbruk

Art	Gravfelt
Askeladden ID	24784
Gnr /Gnr	38/28, 865, 912 m.fl.
Siste registrering	2007
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	Grønnstruktur
Tilstand	Skjemmet
Tap/skade årsak	Fritidsaktivitet

Art	Gravminne
Askeladden ID	34590
Gnr /Gnr	29/310, 353
Siste registrering	2007
Planstatus	Regulert
Planformål KPA	Offentlig eller privat tjenesteyting
Tilstand	Skjemmet
Tap/skade årsak	Sammensatt

Art	Rydningrøyslokalitet
Askeladden ID	44647
Gnr /Gnr	13/3
Siste registrering	1990
Planstatus	Regulert
Planformål KPA	Grønnstruktur
Tilstand	Skjemmet, hogstavfall
Tap/skade årsak	Skogbruk

Art	Gårdsanlegg
Askeladden ID	44649
Gnr /Gnr	29/84, 166-168
Siste registrering	1990
Planstatus	Regulert
Planformål KPA	Grønnstruktur
Tilstand	Skjemmet, gangvei
Tap/skade årsak	Bygg- og anleggsvirksomhet

Art	Gravminne
Askeladden ID	53705
Gnr /Gnr	69/122
Siste registrering	2007
Planstatus	Regulert
Planformål KPA	Bolig
Tilstand	Skjemmet
Tap/skade årsak	Bygg- og anleggsvirksomhet

Art	Gravminne
Askeladden ID	53707
Gnr /Gnr	69/40
Siste registrering	2007
Planstatus	Regulert
Planformål KPA	Grønnstruktur
Tilstand	Skjemmet
Tap/skade årsak	Fritidsaktivitet

Art	Gravfelt
Askeladden ID	61017
Gnr /Gnr	50/6
Siste registrering	2008
Planstatus	Regulert
Planformål KPA	LNf
Tilstand	Skjemmet, hogstavfall
Tap/skade årsak	Sikring

Art	Gravminne
Askeladden ID	61161
Gnr /Gnr	69/214
Siste registrering	2007
Planstatus	Regulert
Planformål KPA	Grønnstruktur
Tilstand	Skjemmet, bålbrenning
Tap/skade årsak	Fritidsaktivitet

Art	Gravfelt
Askeladden ID	65936
Gnr /Gnr	42/289, 312 m.fl.
Siste registrering	2007
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	Grønnstruktur
Tilstand	Skjemmet
Tap/skade årsak	Byggeaktivitet

10 Tabell over registrerte kulturminnelokaliteter

Id	Art	Verne- kategori	Tilstandsgrad Askeladden	Tilstandskategori registrert 2017	Årsak tap/skade
5140	Gårdsanlegg	B	Ikke regi- strert	Skade	Bygg- og an- leggsvirk- somhet
160734	Gårdsanlegg	A	Ikke regi- strert	Skade	Bygg- og an- leggsvirk- somhet
14947	Gårdsanlegg	B	Intakt	Uendret	
34633	Gravminne	B	Uendret	Skjemmet	Bygg- og an- leggsvirk- somhet
24795	Rydningrøyslokalitet	B	intakt	Uendret	
34589	Gravminne	B	Intakt	Uendret	
61019	Gravfelt	B	Intakt	Uendret	
139580	Bosetning-aktivitetsom- råde	B	intakt	Uendret	
142270	Kullfremstillingsanlegg	B	intakt	Uendret	
142289	Bosetning-aktivitetsom- råde	B	intakt	Uendret	
142300	Kullfremstillingsanlegg	B	intakt	Uendret	
212772	Dyrkingsspor	C	intakt	Uendret	
4429	Fangstlokalitet	B	skadet	Uendret	
4591	Gårdsanlegg	B	Skadet	Uendret	
5124	Gravfelt	A	Skadet	Uendret	
5125	Gravfelt	B	Skadet	Uendret	
5126	Gjerde/innhegning	B	skadet	Uendret	
14938	Gravminne	B	Skadet	Uendret	
14939	Gravminne	B	Skadet	Uendret	
14948	Gravminne	B	Skadet	Uendret	
14959	Gravminne	B	Skadet	Uendret	
14971	Gravfelt	B	Skadet	Uendret	
54403	Gravfelt	A	Skadet	Skade	Bygg- og an- leggsvirk- somhet
53705	Gravminne	B	Skadet	Skjemmet	Bygg- og an- leggsvirk- somhet
24748	Gravfelt	B	Skadet	Uendret	
24750	Gravminne	B	Skadet	Uendret	
24781	Gravfelt	B	Skadet	Uendret	
24783	Bosetning-aktivitetsom- råde	B	skadet	Uendret	
34597	Gravminne	B	Skadet	Uendret	
44614	Gravminne	B	Skadet	Uendret	
44649	Gårdsanlegg	B	Ikke regi- strert	Skjemmet	Bygg- og an- leggsvirk- somhet
44628	Bosetning-aktivitetsom- råde	B	Skadet	Uendret	
44630	Gravfelt	B	Skadet	Uendret	
44633	Gravminne	B	Skadet	Uendret	
53704	Gravfelt	B	Skadet	Uendret	

Id	Art	Verne- kategori	Tilstandsgrad Askeladden	Tilstandskategori registrert 2017	Årsak tap/skade
24740	Gravfelt	B	Skadet	Skade	Bygg- og an- leggsvirk- somhet
53708	Gårdsanlegg	B	skadet	Uendret	
54372	Gravfelt	B	skadet	Uendret	
65930	Gravminne	B	Tildekket	Skjemmet	Bygg- og an- leggsvirk- somhet
160738	Gårdsanlegg	A	Ikke regi- strert	Tapt disp.	Bygg- og an- leggsvirk- somhet
160739	Funnsted	A	Ikke regi- strert	Tapt disp.	Bygg- og an- leggsvirk- somhet
61167	Bergkunst	B	skadet	Uendret	
14972	Bosetning-aktivitetsom- råde	B	Ikke regi- strert	Tapt ulovlig	Bygg- og an- leggsvirk- somhet
5112	Bosetning-aktivitetsom- råde	B	ikke gjenfun- net	Tapt ulovlig	Bygg- og an- leggsvirk- somhet
72397	Gravminne	B	Skadet	Uendret	
139579	Bosetning-aktivitetsom- råde	B	skadet	Uendret	
142251	Bosetning-aktivitetsom- råde	A	skadet	Uendret	
142252	Bosetning-aktivitetsom- råde	B	skadet	Uendret	
142268	Bosetning-aktivitetsom- råde	B	skadet	Uendret	
34612	Gravminne	B	Skjemmet	Uendret	
24788	Rydningrøyslokalitet	A	tapt	Uendret	
143568	Bosetning-aktivitetsom- råde	B	Ikke regi- strert	Skade	Byggeaktivi- teter
143570	Bosetning-aktivitetsom- råde	B	Ikke regi- strert	Skade	Byggeaktivi- teter
5111	Gravminne	B	Uendret	Uendret	
5115	Gravminne	B	Uendret	Uendret	
5120	Gravfelt	B	Uendret	Uendret	
5129	Gravminne	B	Uendret	Uendret	
5571	Forsvarsanlegg	B	uendret	Uendret	
14250	Gravfelt	B	Uendret	Uendret	
14940	Gravminne	B	Uendret	Uendret	
43961	Gravminne	B	Uendret	Skade	Byggeaktivi- teter
14970	Gårdsanlegg	B	uendret	Uendret	
14980	Gravminne	C	Uendret	Uendret	
65936	Gravfelt	B	Uendret	Skjemmet	Byggeaktivi- teter
24736	Gravminne	B	Uendret	Uendret	
24743	Gravminne	B	Uendret	Uendret	
24744	Gravminne	B	Uendret	Uendret	

Id	Art	Verne-kategori	Tilstandsgrad Askeladden	Tilstandskategori registrert 2017	Årsak tap/skade
65910	Gravminne	B	Tildekket	Tapt ulovlig	Byggeaktivi- teter
61020	Gravfelt	B	Skadet	Tapt ulovlig	Byggeaktivi- teter
24753	Gravminne	B	Uendret	Uendret	
14983	Bosetning-aktivitetsom- råde	B	Ikke regi- strert	Skjemmet	Fritidsaktivi- teter
24771	Gravfelt	B	Uendret	Uendret	
24785	Gravfelt	B	Uendret	Uendret	
24790	Gravminne	B	Uendret	Uendret	
34579	Gravminne	B	Uendret	Uendret	
34582	Gravminne	B	Uendret	Uendret	
34588	Gravfelt	B	Uendret	Uendret	
61161	Gravminne	B	Ikke gjenfun- net	Skjemmet	Fritidsaktivi- teter
34598	Bautasteinslokalitet	B	uendret	Uendret	
34600	Forsvarsanlegg	B	uendret	Uendret	
34602	Gravfelt	B	Uendret	Uendret	
34603	Rydningrøyslokalitet	B	uendret	Uendret	
34606	Gravminne	B	Uendret	Uendret	
34614	Gravminne	B	Uendret	Uendret	
14986	Gravminne	B	Uendret	Skjemmet	Fritidsaktivi- teter
34634	Gravminne	B	Uendret	Uendret	
53707	Gravminne	B	uendret	Skjemmet	Fritidsaktivi- teter
44611	Gravminne	B	Uendret	Uendret	
44623	Gravminne	B	Uendret	Uendret	
44632	Gravfelt	B	Uendret	Uendret	
44651	Gravfelt	B	Uendret	Uendret	
44652	Gårdsanlegg	A	uendret	Uendret	
24784	Gravfelt	B	Intakt	Skjemmet	Fritidsaktivi- teter
54374	Gravminne	B	Uendret	Uendret	
54377	Gravminne	B	Uendret	Uendret	
54385	Gravminne	B	Uendret	Uendret	
54387	Gravminne	B	Uendret	Uendret	
61012	Gravminne	B	Uendret	Uendret	
61013	Gårdsanlegg	B	uendret	Uendret	
54386	Gravfelt	B	Skadet	Skade	Fritidsaktivi- teter
61021	Gravminne	B	Uendret	Uendret	
61171	Gravminne	B	Uendret	Uendret	
64783	Gravminne	B	Uendret	Uendret	
65906	Rydningrøyslokalitet	B	uendret	Uendret	
65909	Gravfelt	A	Uendret	Uendret	
65917	Rydningrøyslokalitet	B	uendret	Uendret	
65919	Gravminne	B	Uendret	Uendret	
65922	Båtstø-anlegg	B	uendret	Uendret	
65935	Gravminne	B	Uendret	Uendret	
14974	Gravfelt	B	Skadet	Skade	Jordbruk
72405	Rydningrøyslokalitet	B	uendret	Uendret	

Id	Art	Verne- kategori	Tilstandsgrad Askeladden	Tilstandskategori registrert 2017	Årsak tap/skade
72414	Gravminne	B	Uendret	Uendret	
72416	Gravminne	C	Uendret	Uendret	
5110	Rydningrøyslokalitet	B	Ikke regi- strert	Intakt	
34620	Utmarkskulturminner	B	Ikke regi- strert	Skade	Jordbruk
5136	Rydningrøyslokalitet	B	Ikke regi- strert	Intakt	
44637	Utmarkskulturminner	B	Ikke regi- strert	Skade	Jordbruk
5149	Rydningrøyslokalitet	B	Ikke regi- strert	Intakt	
44626	Rydningrøyslokalitet	B	Skadet	Skade	Jordbruk
14943	Utmarkskulturminner	B	Ikke regi- strert	Intakt	
14958	Forsvarsanlegg	B	Ikke regi- strert	Intakt	
14941	Rydningrøyslokalitet	B	uendret	Skade	Jordbruk
34622	Utmarkskulturminner	B	Ikke regi- strert	Skade	Jordbruk
14985	Bosetning-aktivitetsom- råde	B	Ikke regi- strert	Intakt	
24778	Rydningrøyslokalitet	B	Ikke regi- strert	Intakt	
24789	Rydningrøyslokalitet	B	Ikke regi- strert	Intakt	
24792	Bosetning-aktivitetsom- råde	B	Ikke regi- strert	Intakt	
64780	Gårdsanlegg	B	skadet	Skade	Jordbruk
14251	Gravfelt	B	Ikke regi- strert	Skade	Jordbruk
34611	Rydningrøyslokalitet	B	Ikke regi- strert	Skade	Jordbruk
34636	Bosetning-aktivitetsom- råde	B	Ikke regi- strert	Intakt	
43954	Rydningrøyslokalitet	B	Ikke regi- strert	Intakt	
43959	Rydningrøyslokalitet	B	Ikke regi- strert	Intakt	
61009	Utmarkskulturminner	A	Ikke regi- strert	Skade	Jordbruk
44646	Rydningrøyslokalitet	B	Ikke regi- strert	Intakt	
178533	Gravfelt	A	Ikke regi- strert	Tapt disp.	Jordbruk
212281	Dyrkingsspor	A	Ikke regi- strert	Tapt disp.	Jordbruk
54375	Rydningrøyslokalitet	B	Ikke regi- strert	Intakt	
54388	Gjerde/innhegning	B	Ikke regi- strert	Intakt	
54392	Utmarkskulturminner	B	Ikke regi- strert	Intakt	
223962	Bosetning-aktivitetsom- råde	C	Ikke regi- strert	Tapt ulovlig	Jordbruk

Id	Art	Verne- kategori	Tilstandsgrad Askeladden	Tilstandskategori registrert 2017	Årsak tap/skade
54412	Bosetning-aktivitetsområde	B	Ikke registrert	Intakt	
54404	Gravminne	B	Ikke registrert	Tapt ulovlig	Jordbruk
61015	Rydningrøyslokalitet	C	Ikke registrert	Intakt	
61026	Rydningrøyslokalitet	A	Ikke registrert	Intakt	
64781	Gjerde/innhegning	B	Ikke registrert	Intakt	
65943	Rydningrøyslokalitet	B	Ikke registrert	Intakt	
65945	Rydningrøyslokalitet	B	Ikke registrert	Intakt	
72401	Rydningrøyslokalitet	B	Ikke registrert	Intakt	
115726	Rydningrøyslokalitet	B	Ikke registrert	Intakt	
117461	Gravminne	B	Ikke registrert	Intakt	
117467	Gravminne	B	Ikke registrert	Intakt	
160736	Gårdsanlegg	A	Ikke registrert	Skade	Materialuttak
65932	Gravminne	A	Skadet	Skade	Sammensatt skadeårsak
160553	Gårdsanlegg	B	Ikke registrert	Intakt	
219134	Bosetning-aktivitetsområde	C	Ikke registrert	Skade	Sammensatt skadeårsak
34590	Gravminne	B	Uendret	Skjemmet	Sammensatt skadeårsak
160737	Gårdsanlegg	A	Ikke registrert	Intakt	
5119	Rydningrøyslokalitet	A	Ikke registrert	Skjemmet	Sammensatt skadeårsak
24746	Gravminne	B	Uendret	Skjemmet	Sammensatt skadeårsak
171177	Gravminne	B	Ikke registrert	Intakt	
171178	Bosetning-aktivitetsområde	B	Ikke registrert	Intakt	
171179	Dyrkingsspor	A	Ikke registrert	Intakt	
171721	Bosetning-aktivitetsområde	B	Ikke registrert	Intakt	
171722	Bosetning-aktivitetsområde	B	Ikke registrert	Intakt	
173803	Kokegroplokalitet	B	Ikke registrert	Intakt	
173840	Dyrkingsspor	B	Ikke registrert	Intakt	
176371	Gårdsanlegg	C	Ikke registrert	Intakt	
178081	Røysfelt	B	Ikke registrert	Intakt	

Id	Art	Verne- kategori	Tilstandsgrad Askeladden	Tilstandskategori registrert 2017	Årsak tap/skade
178085	Røysfelt	B	Ikke regi- strert	Intakt	
178225	Gårdsanlegg	A	Ikke regi- strert	Intakt	
178363	Rydningrøyslokalitet	B	Ikke regi- strert	Intakt	
178384	Kokegroplokalitet	B	Ikke regi- strert	Intakt	
61017	Gravfelt	B	Uendret	Skjemmet	Sikring
178831	Rydningrøyslokalitet	B	Ikke regi- strert	Intakt	
24757	Gravminne	B	Uendret	Skade	Skogbruk
212496	Gravminne	C	Ikke regi- strert	Intakt	
213656	Rydningrøyslokalitet	B	Ikke regi- strert	Intakt	
213659	Gravfelt	A	Ikke regi- strert	Intakt	
213663	Røysfelt	A	Ikke regi- strert	Intakt	
213664	Gravminne	C	Ikke regi- strert	Intakt	
213665	Gravminne	C	Ikke regi- strert	Intakt	
213667	Bosetning-aktivitetsom- råde	C	Ikke regi- strert	Intakt	
213669	Gravfelt	C	Ikke regi- strert	Intakt	
213670	Bosetning-aktivitetsom- råde	A	Ikke regi- strert	Intakt	
214535	Bosetning-aktivitetsom- råde	A	Ikke regi- strert	Intakt	
214538	Bosetning-aktivitetsom- råde	A	Ikke regi- strert	Intakt	
216133	Dyrkingsspor	A	Ikke regi- strert	Intakt	
216291	Røysfelt	C	Ikke regi- strert	Intakt	
216629	Rydningrøyslokalitet	C	Ikke regi- strert	Intakt	
218366	Gårdsanlegg	B	Ikke regi- strert	Intakt	
24752	Gravminne	B	Uendret	Skjemmet	Skogbruk
219169	Røysfelt	B	Ikke regi- strert	Intakt	
219716	Røysfelt	B	Ikke regi- strert	Intakt	
222593	Kokegroplokalitet	C	Ikke regi- strert	Intakt	
223209	Røysfelt	C	Ikke regi- strert	Intakt	
223217	Kokegroplokalitet	C	Ikke regi- strert	Intakt	
223222	Bosetning-aktivitetsom- råde	C	Ikke regi- strert	Intakt	

Id	Art	Verne- kategori	Tilstandsgrad Askeladden	Tilstandskategori registrert 2017	Årsak tap/skade
223275	Bosetning-aktivitetsområde	C	Ikke registrert	Intakt	
44647	Rydningrøyslokalitet	B	Ikke registrert	Skjemmet	Skogbruk
225605	Veganlegg	B	Ikke registrert	Intakt	

11 Kilder

Lov om kulturminner (kulturminneloven) (LOV-1978-06-09-50)

Puschmann, O. *Nasjonalt referansesystem for landskap - beskrivelse av Norges 45 landskapsregioner*. NIIOS rapport 10/2005

Rogaland fylkeskommune: *Evaluering av tilstanden for arkeologiske kulturminner innenfor områder regulert til spesialområde bevaring*. Prosjektleder: Flemming Krøger, 2009

Sandnes kommune: *Kommuneplanen sin arealdel 2015-2029*.

Sandnes kommune: *Vel bevart i Sandnes*, kommunedelplan for kulturminner og kulturmiljøer i Sandnes 2005-2017

Sollund, M.-L. Bøe: *Fortidens minner i dagens landskap, status for automatisk fredete kulturminner i Sandnes kommune, Rogaland, 2007*

Sollund, M.-L. Bøe: *Fortidens minner i dagens landskap, status for automatisk fredete kulturminner i Sandnes kommune, Rogaland, 2012*

Øie Nilsen, J., K. Larsen, K. Harvold, V. Martens, T. Rauken: *Kulturminner og havstigning*, CIENS-rapport 1-2013

12 Vedlegg

Kategorier hentet fra NS 9450:2012, Automatisk fre-dete arkeologiske kulturminner og skipsfunn – Krav til registrering av tilstand:

Tilstand

- Intakt
- Forbedret
- Tapt – dispensasjon
- Tapt – ulovlig fjernet
- Tapt – naturhendelse
- Skadet
- Ikke gjenfunnet
- Tildekket
- Omdefinert
- Ukjent
- Uendret

Årsak

- Jordbruk
- Skogbruk
- Byggeaktiviteter
- Bygg- og anleggsvirksomhet, industri og veiutbygging
- Energiproduksjon
- Skjøtsel
- Sikring
- Fritidsaktiviteter
- Tilrettelegging
- Naturprosesser
- Dyreaktiviteter
- Militær virksomhet
- Oppdrettsvirksomhet
- Sammensatt skadeårsak
- Kriminalitet
- Barmarkskjøring
- Ukjent

Arealkategori

- Byområde (høy grad av utnyttning)
- Skog/Utmark
- Spredtbygd/dyrket mark
- Tettbygd/utbyggingsområder
- Fjell/ekstensiv arealutnyttning

Arealbruk

- Beitemark
- Boligområde
- Brakkland
- Fjell, vidde, hei
- Dyrket mark, åker (innmark)
- Gjengroingsområde (pioner- eller buskvegetasjon, kratt og ung løvskog)
- Grøntområde, offentlig areal
- Hav, sjø
- Hytteområde
- Innsjø, vassdrag
- Kirkegård
- Marginalområde ved kysten
- Randvegetasjon (udyrtet mark ved dyrket mark)
- Militært område
- Myr
- Næring, industri, massetak
- Skog
- Skog, produktiv/hogstfelt
- Tun, hage
- Strandsone, elvebredd (område innenfor et belte på 100 meter)
- Vei, jernbane

